

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

**Bezdomovectví v návaznosti na výkon služby
u Policie České republiky**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Jiří SOUČEK

Vypracoval:
Pavel KUCHAR

Brno 2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma „Bezdomovectví v návaznosti na výkon služby u Policie České republiky“ zpracoval samostatně a použil jsem literaturu uvedenou v seznamu použitých pramenů a literatury, který je součástí této bakalářské práce. Elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné.

Brno 29. dubna 2010

Pavel Kuchař

Poděkování

Děkuji panu Mgr. Jiřímu Součkovi za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytl při zpracování mé bakalářské práce.

Také bych chtěl poděkovat své manželce za morální podporu a pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé bakalářské práce, a které si nesmírně vážím.

Pavel Kuchař

Obsah

Úvod	5
1 Úvod do problematiky bezdomovectví.....	7
1.1 Vymezení základních pojmů.....	7
1.1.1 Pojem „bezdomovectví“	7
1.1.2 Pojem „bezdomovec“	8
1.1.3 Pojem „sociální vyloučení“	10
1.2 Příčiny bezdomovectví.....	13
1.3 Důsledky bezdomovectví.....	18
1.4 Možnosti sociální inkluze u bezdomovců.....	21
2 Činnost Policie České republiky a bezdomovectví.....	24
2.1 Úkoly plněné Policií České republiky	24
2.2 Typické situace styku policistů a bezdomovců.....	26
2.2.1 Řešení deliktů bezdomovců	26
2.2.2 Pátrání po osobách	29
2.2.3 Bezdomovci v ohrožení zdraví a života.....	29
3 Průzkum k problematice bezdomovectví v Brně a okolí.....	32
3.1 Projekt průzkumu	32
3.1.1 Cíl průzkumu a hypotézy	32
3.1.2 Použité metody.....	33
3.1.3 Charakteristika výběrového souboru	33
3.2 Výsledky šetření a jejich diskuse	41
3.2.1 Bezdomovci	41
3.2.2 Policisté.....	48
3.3 Závěry z průzkumu	52
Závěr	54
Resumé	56
Seznam použité literatury	58

Úvod

Jedním z výrazných palčivých problémů současnosti je nikoliv jen u nás fenomén bezdomovectví. O naléhavosti tohoto problému svědčí mimo jiné i údaj Organizace spojených národů, podle kterého je na celém světě kolem sto milionů bezdomovců. Obecně bývá veřejností vnímán jako bezdomovec jedinec, který nemá střechu nad hlavou. Toto pojetí se v zásadě z velké části kryje i s pohledem odborníků, podle kterých se za bezdomovce považuje osoba, která nemá žádný domov či alespoň možnost dlouhodobého využívání nějakého přístřeší. S pojmem „bezdomovec“ souvisí i pojem „bezdomovectví“, kterým je označován jednak způsob života bezdomovce, jednak existenci tohoto jevu. Bezdomovectví bývá provázeno sociální exkluzí a psychickým strádáním, stejně jako některými dalšími negativními sociálně patologickými jevy.

S bezdomovci poměrně často přicházejí z různých důvodů do styku při plnění svých povinností také příslušníci Policie České republiky. Ke vzájemným kontaktům mezi policisty a bezdomovci nejčastěji dochází v souvislosti s řešením deliktů bezdomovců, často také při pátrání po osobách a vyloučit nelze ani situace, kdy jsou bezdomovci v ohrožení zdraví a života, např. v důsledku útoků na ně, v důsledku požití většího množství alkoholických nápojů či jiných omamných a psychotropních látek apod. Každá z těchto situací je do jisté míry specifická a vyžaduje od policistů alespoň základní znalosti o bezdomovcích a bezdomovectví.

Cílem teoretické části bakalářské práce bude vymezit základní pojmy vztahující se k tématu (především pojmy „bezdomovec“, „bezdomovectví“, „sociální vyloučení“), analyzovat příčiny a důsledky bezdomovectví, jakož i cesty sociální inkluze (začleňování) bezdomovců, dále charakterizovat typické situace, v nichž se nejčastěji setkávají policisté a bezdomovci, a to v návaznosti na výklad k úkolům plněným policií. Cílem empirické části práce je nastínit některé aspekty vzájemného vztahu policistů během výkonu služby a bezdomovci.

První kapitola představuje teoretický úvod do problematiky bezdomovectví, která je pro řadu našich spoluobčanů obestřena množstvím mýtů a předsudků. Jsou v ní vymezeny základní pojmy, kterými jsou „bezdomovec“, „bezdomovectví“ a „sociální vyloučení“. Následuje rozbor příčin bezdomovectví a jeho důsledky, a to jak

individuálními, tak i celospolečenskými. Kapitola je uzavřena stručným přehledem možností sociální inkluze bezdomovců do běžné společnosti.

Druhá kapitola se zabývá problematikou vztahu činnosti Policie České republiky (potažmo policistů) a fenoménu bezdomovectví. Jsou zde ve všeobecnosti uvedeny základní úkoly, které Policie České republiky plní, a posléze jsou blíže konkretizovány jí plněné úkoly, kde se nejvíce policisté s fenoménem bezdomovectví setkávají. Jedná se o oblasti řešení deliktů bezdomovců, pátrání po osobách a činnosti policistů v případě ohrožení života či zdraví bezdomovců.

Poslední kapitola shrnuje výsledky průzkumu, kterým byly zjišťovány některé aspekty vztahu problematiky bezdomovectví a služby policistů. Průzkum proběhl v rámci dvou samostatných skupin respondentů – policistů a bezdomovců, přičemž kromě naznačených otázek sledoval i některé širší souvislosti uvedené problematiky.

1 Úvod do problematiky bezdomovectví

Bezdomovectví, bezdomovec, bezd'ák, bezdomáč, boverák, homeless – jen namátkou jsme uvedli několik pojmů, ať již oficiálních či těch s pejorativním nádechem a běžně používaných, které vyjadřují jeden ze staronových fenoménů naší dnešní společnosti. Ačkoliv většina z nás si myslí, že poznat bezdomovce není žádný problém, následující výklad ukáže, že to zase tak jednoduché není. Taktéž není právě jednoduchou záležitostí vymezit samotný pojem „bezdomovec“ či pojem „bezdomovectví“. Většina lidí intuitivně význam těchto slov chápe, avšak verbální vyjádření jim již činí určité obtíže.

1.1 Vymezení základních pojmů

1.1.1 Pojem „bezdomovectví“

V odborné literatuře je možné nalézt široké spektrum různých vymezení pojmu „bezdomovectví“. Lze mezi nimi nalézt vymezení úzká (tzv. restriktivní), která bezdomovectví pojímají jako absenci přístřeší (střechy nad hlavou) u jedince. O něco širší definice o bezdomovectví hovoří i v případě jedinců, kteří přebývají na různých ubytovnách či zařízeních azylového typu. Ty nejširší vymezení o bezdomovectví uvažují i v souvislosti s jedinci, kteří nemají bydlení zcela jisté.

Typickým příkladem nejužšího vymezení je definice M. Obadalové, podle níž je bezdomovcem jedinec bez přístřeší, eventuálně jedinec, který využívá služby azylových zařízení.¹ Nejužší vymezení pojmu „bezdomovectví“ tedy akcentuje ztrátu střechy nad hlavou. Z toho důvodu je v tomto pojetí řešení tohoto problému zúženo na oblast bytové politiky, respektive trhu s byty. Nejužší vymezení pojmu „bezdomovectví“ tak splývá s problematikou tzv. zjevného bezdomovectví, které bude rozebíráno níže. V anglické terminologii je toto nejužší pojetí pojmu „bezdomovectví“ blízké pojmu „roofless“.

Pro širší vymezení pojmu „bezdomovectví“ je již charakteristické to, že se neomezují pouze na absenci přístřeší, a zohledňují v souvislosti s tímto fenoménem i problém sociálního vyloučení. Jako příklad takového vymezení je možno uvést definici P. Mareše, který k problematice bezdomovectví mimo jiné konstatuje, že „...“

¹ OBADALOVÁ, M. Problémy bezdomovství. (Problems of homelessness). Sociální politika, 29, 2003, č. 1, s. 3 a 4.

bezdromovství je více než nedostatkem přístřeší a více než chudobou. Je součástí širšího procesu marginalizace založeného na neschopnosti bezdromovců participovat na způsobu života, který je standardní pro většinu populace.“² Z uvedené definice je patrné, že bezdromovectví neredukuje na pouhou absenci střechy nad hlavou a že bezdromovectví zasazuje do širšího rámce procesu sociální exkluze, v důsledku níž se jedinci nemohou účastnit běžného života společnosti, jako je tomu u většiny jejích členů. V tomto směru je možno konstatovat, že bezdromovci jsou omezeni či vyloučeni i v právech a povinnostech, které jsou spjaty s občanstvím, stejně jako v přístupu k aktivitám probíhajícím ve společnosti.

Extenzivní pojetí pojmu „bezdromovectví“ je typické např. pro organizaci FEANTSA, která se zabývá prevencí a zmírňováním chudoby a sociálního vyloučení jedinců ohrožených bezdromovectvím či jedinců v něm žijících.³ Pojmu „bezdromovectví“ v jeho širokém významu užívají u nás např. V. a I. Hradečtí. Tito bezdromovectví vymezují několika odlišnými charakteristikami. Bezdromovectví je podle nich kontinuem důrazů, součástí sociálního procesu, jakož i věcí individuálního výběru a v neposlední řadě též důsledkem sociálních a ekonomických vlivů. Proto je podle nich nutné v souvislosti s bezdromovectvím věnovat pozornost sociálním strukturám, pracovnímu trhu, trhu s byty, opatřením realizovaných státem, sociálnímu zabezpečení, výchově a vzdělávání i procesu exkluze či zranění některých jedinců. Právě tyto okolnosti mívají nejčastěji vliv na vznik bezdromovectví.⁴

1.1.2 Pojem „bezdromovec“

Pokud bylo výše uvedeno, že pojmu „bezdromovectví“ je používáno v různých významech, pak logicky stejně různorodé musí být i definování pojmu „bezdromovec“, které se k pojmu „bezdromovectví“ úzce váže. Další obtíže při definování pojmu „bezdromovec“ vyplývají z toho, že do této subkultury je možné zařadit poměrně široké spektrum lidí různých charakteristik.

² MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, s. 58.

³ FEANTSA je zkratkou francouzských slov Fédération Européenne d'Associations Nationales Travaillant avec les Sans-Abri, tj. Evropská federace národních organizací pracujících s bezdromovci. K založení této organizace došlo v roce 1989. V současnosti sdružuje přes sto členských nevládních organizací pracujících v téměř třiceti evropských zemích, z nichž 25 je členskými zeměmi Evropské unie. About FEANTSA. Datum publikace neuvedeno. Online. [citováno 21. dubna 2010]. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=21>

⁴ HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdromovství – extrémní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996, s. 73.

Například ve studii s názvem *Zjevné bezdomovectví v Praze*, jež byla zpracována ve vzájemné spolupráci subjektů, které poskytují služby určené bezdomovcům – Arcidiecézní charity, Armády spásy, Městského centra sociálních služeb a prevence a Naděje, je o bezdomovcích hovořeno jako o jedincích, kteří na jedné straně nemají dostatek prostředků, na straně druhé ani nemají možnost a nedisponují schopností si je bez pomoci jiných lidí obstarat a smysluplně s nimi nakládat. V uvedené studii je o bezdomovcích dále konstatováno, že se jedná o osoby „... žijící na ulici (míněno bez možnosti zdržovat se v místě trvalého či přechodného bydliště a nevyužívající služby komerčních ubytovacích zařízení), kteří mají z nejrůznějších důvodů velmi ztížený nebo zcela zamezený přístup ke zdrojům, které umožňují naplňovat základní životní potřeby (stravu, ošacení, hygienu, zdravotní péči), či nemají schopnost těchto zdrojů správně využívat ... jsou zpravidla závislí na službách organizací zřízených obcemi nebo zařízeních provozovaných nestátními neziskovými organizacemi – NNO (např. denní centra, krizová centra, noclehárny, azyly, ubytovny). Další nezanedbatelnou část tvoří ti, kteří nevyužívají žádné nabízené a dostupné služby a fakticky přežívají v extrémní sociální izolaci.“⁵ Z této definice je evidentní, že je zaměřena na tzv. zjevné bezdomovce, kteří však jsou pouze určitou skupinou v rámci této sociální skupiny.

Již zmiňovaná organizace FEANTSA při vymezení pojmu „bezdomovec“ zohledňuje následující funkce a souvislosti:⁶

- právní funkce a kontext – je důležitý z hlediska financování;
- integrační funkce – má svůj význam z hlediska sociálních služeb;
- bytová funkce – je významná z hlediska zajištění bydlení;
- výzkumná funkce – je důležitá pro empirický a teoretický výzkum.

V návaznosti na tato východiska jsou organizací FEANTSA jako bezdomovci označováni jedinci, které je možno zařadit do jedné z následujících kategorií:⁷

- jedinci v akutním bezdomovectví – jedná se o veškeré jedince, kteří žijí bez přístřeší a jsou tak ve stavu bez bytu;
- jedinci ohrožení akutním bezdomovectvím – jedná se o jedince (či domácnosti), kteří jsou přímo ohroženi ztrátou soukromí domova;

⁵ Zjevné bezdomovství v Praze, analýza a návrhy řešení problematiky pro zimní období 2003/2004. Praha: MCSSP, 2003, s. 2.

⁶ SPECHT-KITTLER, T. Counting the homeless in Europe. Homeless in Europe, Spring 2002, s. 4.

⁷ Tamtéž.

- jedinci bydlící v nedostatečných podmínkách – jsou jimi míněni jedinci, kteří bydlí např. v přelidněných bytech, popřípadě v jinak charakteristické špatné kvalitě bydlení či v zanedbaných městských čtvrtích či jiných částech.

V pojetí organizace FEANTSA jsou tak za bezdomovce považováni jak jedinci bez domova nebo bez přístřeší, tak i další jedinci, kteří se vyznačují nejistotou stálého bydlení.

O šíři spektra jedinců, které je možno označit za bezdomovce, vypovídá i jejich typologie, kterou uvádějí V. a I. Hradečtí. Tito rozdělují bezdomovce na:⁸

1. Zjevné – jsou za ně označováni ti bezdomovci, u nichž je to na první pohled patrné, a proto je jejich bezdomovectví známo i lidem z jejich okolí. Tito bezdomovci rovněž vnímají svoji situaci stejně, jako ji vnímá jejich okolí. K jejich charakteristice náleží též to, že se jedná o klienty sociálních služeb.
2. Skryté – v porovnání s předchozí skupinou není jejich bezdomovectví patrné na první pohled. Je tomu tak z toho důvodu, neboť skrytí bezdomovci nevyužívají sociální služby. Mezi skrytými bezdomovci početně převažují ženy.
3. Potenciální – v tomto případě jde o jedince, kteří jsou ohroženi akutně ztrátou domova. Může se např. jednat o osoby, které na stávající bydlení nemají uzavřenu nájemní smlouvu, squatery nebo jedince propuštěné z vězení po odpykání trestu odnětí svobody či z ústavu po vykonání ústavní léčby.

1.1.3 Pojem „sociální vyloučení“

Ačkoliv jev, který je označován pojmem „sociální vyloučení“, se vyskytuje v dějinách lidstva velmi často, počátek užívání tohoto termínu je poměrně nedávného data. Koncept sociálního vyloučení má svůj původ v sedmdesátých letech minulého století ve Francii, kde pojmu „sociální vyloučení“ použil v dnes používaném významu v roce 1974 René Lenoir. Tento jej použil k označení situace jedinců, kteří byli z různých důvodů odstaveni od systému sociálního zabezpečení. Ještě dříve použil tohoto pojmu známý sociolog Max Weber, když hovořil o sociálním uzavírání se určitých skupin ve společnosti vůči jejím dalším skupinám, jež bylo motivováno snahou podržet si privilegia na jejich úkor. Z Francie se posléze koncept sociálního vyloučení rozšířil do dalších zemí. V polovině 90. let koncept sociálního vyloučení nahradil v Evropské unii do té doby převládající koncept chudoby. Od této doby je tak stěžejním momentem sociální agendy. Jak konstatuje např. A. Madanipour, důsledky sociálního

⁸ HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996.

vyloučení nejsou problémem toliko jednotlivců jím dotčených, nýbrž jsou negativním jevem pro společnost vůbec.⁹

Obrázek 1: Různé okolnosti sociální exkluze¹⁰

Vymezení pojmu „sociální vyloučení“ v Evropské unii vychází ze dvou základních momentů. Tím prvním je právo občanů na základní životní standard, jenž je představován bydlením, zdravím, vzděláním, prací a službami. Druhým momentem je právo občanů podílet se na životě ve společnosti, jehož výrazem je realizace

⁹ ALLEN, J., CARS, G., MADANIPOUR, A. (ed.) Social Exclusion in European Cities: Processes, Experiences and Responses (Regions and Cities). 1. vydání. London: Routledge, 2003, 301 s. ISBN 978-0-11-702372-7

¹⁰ Zdroj: <http://www.clovekvtsni.cz/download/pdf/14.pdf>

občanských, politických a sociálních práv a povinností.¹¹ V publikaci *Joint report on social inclusion 2004* (Společná zpráva o sociálním začlenění za rok 2004) vydané Evropskou komisí je sociální vyloučení definována jako „... proces, kdy jsou někteří jednotlivci vytlačováni na okraj společnosti a je jim bráněno v plné účasti na základě jejich chudoby nebo nedostatku základní kompetence a příležitosti k celoživotnímu učení, nebo v důsledku diskriminace. Tento je vzdaluje od práce, příjmů a vzdělávacích příležitostí, jakož i od sociálních a komunitních sítí a aktivit. Mají malý přístup k moci a k orgánům provádějícím rozhodování, a proto se často cítí bezmocní a neschopní převzít kontrolu nad rozhodnutími, která ovlivňují jejich každodenní život.“¹²

Britská autorka R. Levitas vymezuje tři pojetí sociálního vyloučení, která jsou odvozena od jeho příčin. Tyto příčiny u ní vyjadřuje redistributivní diskurs (RED), sociálně integrující diskurs (SID) a morální diskurs (MUD). Pokud jde o redistributivní diskurs, v rámci něj jsou příčiny sociálního vyloučení spatřovány v chudobě. Ve shodě s tímto závěrem je možno chudobu, potažmo sociální vyloučení eliminovat redistribucí. Sociálně integrující diskurs spatřuje jádro problému sociálního vyloučení v exkluzi z trhu práce. Proto lze podle tohoto pojetí sociální vyloučení řešit prostřednictvím placené práce. Za rozhodující prostředek sociální inkluze je tu považována politika zaměstnanosti. V rámci morálního diskursu je kladen důraz na sociálně patologické jednání osob, kterých se sociální vyloučení dotýká, jakož i na jejich morální a kulturní charakteristiky.¹³

Z našich autorů např. O. Matoušek pod pojmem „sociální vyloučení“ rozumí „... komplexně podmíněnou nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťujícím vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt. ... Fakticky znamená život v chudobě, bez účasti na trhu práce (u mladých lidí bez účasti na systematickém vzdělávání), bez přiměřeného bydlení, bez dostatečného příjmu, obvykle v izolaci či v malé skupině podobně deprivovaných lidí pohybujících se na okraji společnosti.“¹⁴

¹¹ SIROVÁTKA, T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií: Georgetown, 2004.

¹² European Commission: *Joint report on social inclusion 2004*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004, s. 10.

¹³ LEVITAS, R. The Idea of Social Inclusion. Datum publikace neuvedeno. Online. [citováno 10. dubna 2010]. Dostupné z: <http://www.ccsd.ca/events/inclusion/papers/rlevitas.htm>

¹⁴ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008, s. 205.

P. Mareš pod pojmem sociální exkluze rozumí proces, během něhož dochází k vylučování jedinců nebo i celých skupin ze společnosti, v důsledku čehož jsou dotčení jedinci omezováni na právech a povinnostech, které jsou jinak běžné pro ostatní členy společnosti. Z toho důvodu nemají sociálně vyloučení podíl na zdrojích hmotné i nehmotné povahy ve stejné míře, jako je tomu u ostatních členů společnosti. Tato okolnost může u sociálně vyloučených vyústit až do chudoby a izolace. Zmiňuje též dvě dnešní formy absolutního sociálního vyloučení, jimiž jsou bezdomovectví a existence ghett, jež vznikají jednak sestěhováním vyloučených, jednak odchodem majoritní populace z určitých komunit.¹⁵

Shrneme-li dosud uvedené, pak je zřejmé, že existují dvě skupiny definic sociálního vyloučení. První skupina definic klade při vymezení pojmu „sociální vyloučení“ důraz omezenou možnost jedinců nebo sociálních skupin participovat na obvyklém životě společnosti. Druhá skupina definic vnímá sociální vyloučení coby nenaplněné občanství ve smyslu vymezení občanských práv T. H. Marshalla, který občanství vystavěl na třech prvcích – občanském, politickém a sociálním. Lze souhlasit s názorem, s nímž se lze setkat např. u P. Mareše a M. Rákoczyové, podle něhož se naplnění občanských práv a podíl jedince na určitých systémech společnosti navzájem doplňují a prolínají, a proto se výše zmíněné přístupy k definování pojmu „sociální vyloučení“ navzájem nenegují, nýbrž je možné je označit jako vzájemně se doplňující (komplementární).¹⁶

1.2 Příčiny bezdomovectví

Různé výzkumy prováděné mezi bezdomovci ukazují na to, že jejich situace je výslednicí působení faktorů různé povahy. Při řešení kauzálních souvislostí bezdomovectví je tak uplatňován multifaktoriální přístup. Pochopení otázky příčin bezdomovectví je přitom možné považovat za klíčovou jak z hlediska prevence vzniku tohoto jevu, tak i z hlediska řešení bezdomovectví již vzniklého. G. Schwarzová k tomuto konstatuje, že bezdomovectví je nutno vnímat jako komplexní jev, který má velmi variabilní příčiny i důsledky. Z toho důvodu má bezdomovectví na život jedince velmi různorodý vliv.¹⁷

¹⁵ MAREŠ, P. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. Sociologický časopis, 2000, vol. 36, s. 289.

¹⁶ MAREŠ, P., HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008.

¹⁷ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 320.

V podobném duchu se vyjadřuje i M. Barták, podle něhož je bezdomovectví dynamickým procesem se specifickými příčinami, průběhem i důsledky, a to jak pro jedince postiženého bezdomovectvím, tak i pro společnost jako celek.¹⁸ Z výše uvedeného je tak možné učinit závěr, že mezi odborníky na problematiku bezdomovectví existuje shoda v tom směru, že podle jejich názoru k bezdomovectví nevede pouze jedna příčina, nýbrž několik různých příčin současně. Bezdomovectví je pak výslednicí kumulace několika různých příčin, které se na něm podílejí v různé míře a vždy v odlišném zastoupení. Shoda panuje obecně i v tom, že jádrem problému bezdomovectví je chudoba, která má úzkou vazbu na nezaměstnanost (především pak dlouhodobá, tj. trvající déle než jeden rok), respektive na zaměstnání, které jedinec nemá jisté, popřípadě na zaměstnání s nízkým příjmem.¹⁹

V. a I. Hradečtí nejobecněji dělí příčiny bezdomovectví nejobecněji na:²⁰

- Objektivní – sem řadí celkové klima ve společnosti, včetně politiky zaměstnanosti, sociální a bytové politiky státu.
- Subjektivní – rozumí jimi celkovou sociální situaci jedince, která je determinována jeho schopnostmi sociální adaptace v rámci společnosti.

Subjektivní faktory dále dělí do následujících skupin:

- materiální – do této skupiny náleží především ztráta bydlení, ztráta zaměstnání, absence dostatečných příjmů, nadměrná zadluženost či úmrtí partnera nebo rodičů (takové úmrtí je typickou příčinou vzniku bezdomovectví zejména u mladších jedinců nebo u seniorů);
- vztahové – sem řadí špatné rodinné zázemí, rozpad rodiny (ten především podle jejich názoru stojí za vznikem bezdomovectví ve velkém množství případů), domácí či sexuální násilí aj.;
- osobní – sem je možné zařadit hlavně nějaký handicap (mentální nebo tělesné postižení), sociální nezralost, stáří, osamělost apod.;

¹⁸ BARTÁK, M. Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I. Kostelec nad Černými lesy, IZPE 2004, ISSN 1213-8096

¹⁹ Viz např. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996, KRÁLOVÁ, J. *Společenská rizika související s bezdomovectvím. (Bezdomovectví – celosvětový problém)*. Datum publikace nevedeno. Online. [citováno 10. března 2010]. Dostupné z: <http://www.upol.cz/fakulty/lf/struktura/pracoviste/ustav-socialniho-lekarstvi-a-zdravotni-politiky/phdr-jaroslava-kralova/> aj.

²⁰ HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996.

- o institucionální – souvisí ve většině případů s opuštěním některého z ústavních zařízení, ať již se jedná o propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, propuštění z léčebny apod.

Hovoříme-li o příčinách vzniku bezdomovectví, pak je zapotřebí upozornit též na skutečnost, že jsou u nich vykazovány určité rozdíly na genderovém základě, čili že existují poměrně velké rozdíly v příčinách vzniku bezdomovectví u žen a u mužů. Zatímco v případě mužů je bezdomovectví obvykle důsledkem působení materiálních a osobních faktorů, pak v případě žen převládají faktory vztahové. U žen tak bezdomovectví nejčastěji vzniká v souvislosti s odchodem od svého partnera, vystěhování se z bytu, v některých případech i s jejich psychickým onemocněním. Zde je ovšem nutno poznamenat, že ženy mají daleko vyšší snahu podržet si stávající bydlení. Toto tvrzení platí i tehdy, pokud jsou vystaveny partnerově agresí. Za této situace ženy přistupují k opuštění domova až při ohrožení svého života, eventuálně života dětí.²¹

Tímto lze vysvětlit skutečnost, že podíl žen je mezi bezdomovci v porovnání s muži podstatně nižší. Tento fakt je zajisté ovlivněn i tím, že ženy se vyznačují daleko bohatší sociální sítí, v rámci které jsou povětšinou schopny využít jejich zdrojů a v krizové situaci se obrátit na někoho, kdo jim poskytne nejnutnější pomoc. Naproti tomu u mužů, kteří jsou obecně v menší míře orientováni na vztahy, je možno pozorovat, že se v problémové situaci ocitnou osamoceni a zcela „propadnou“ svojí záchrannou sociální sítí.²²

Rovněž G. Schwarzová dělí příčiny bezdomovectví na faktory objektivní a subjektivní. Faktory objektivní vymezuje podobným způsobem, jako V. a I. Hradečtí. Faktory subjektivní dělí poněkud odlišným způsobem na:²³

- Neadekvátní politika zaměstnanosti – stávající systém státní podpory v nezaměstnanosti spíše nahrává pasivitě a závislosti osob, kterým je adresován. Rovněž nejsme svědky přílišného využívání institutu veřejně prospěšných prací. Velmi častý je ilegální přivýdělek k podpoře v nezaměstnanosti či k dávkám státní sociální podpory. Minimálně je ze strany zaměstnavatelů využíváno uplatňování částečných pracovních úvazků. Výjimkou není skrytá (někdy

²¹ HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996.

²² MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 316.

²³ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 318.

dokonce i deklarovaná) pracovní diskriminace žen, seniorů a příslušníků některých etnik. Je nedostatek pracovních míst pro handicapované osoby. Ani nabídku rekvalifikačních kurzů není možno označit za zdaleka ideální.

- Nedostatečný počet sociálních bytů – poměrně velký počet osob s nízkými příjmy není s to hradit nájemné ve standardní výši, z toho důvodu se z nich stávají velmi často neplatiči a nakonec i lidé bez domova. Vzhledem k poměrně velkému počtu lidí s nízkými příjmy u nás existuje velký převis poptávky po sociálním bydlení nad jeho nabídkou. Nedostatek bytů této kategorie nemohou pokrýt ani zařízení azylového typu.
- Nevyhovující systém podpory znevýhodněných jedinců – autorka jej pojímá v širším smyslu, než jen jako sociální podporu či jako sociální ochranu. V tomto duchu se nejedná jen o podporu, která se vztahuje nejen k institucím, nýbrž i k přijetí majoritní společností. Zde je bohužel nutné konstatovat, že vztah majoritní společnosti k minoritám všeobecně není příliš dobrý. Ve vztahu k bezdomovcům toto tvrzení platí obzvláště.

K typickým příčinám bezdomovectví řadí P. Kosová, L. Omelková a P. Sedláček následující:²⁴

- Partnerské a rodinné problémy – problémy tohoto charakteru zapříčiňují, že domov opouštějí ženy (v důsledku alkoholismu partnera či domácího násilí), muži (nejčastěji v důsledku rozvodu) i děti (jako vyústění vztahových problémů s rodiči či sourozenci). V rámci sčítání bezdomovců, jež bylo uskutečněno v Praze, Brně a Ostravě vnímá subjektivně právě partnerské a rodinné problémy jako příčinu vzniku své aktuální životní situace cca 40 % bezdomovců.
- Návrat z výkonu trestu odnětí svobody – během výkonu tohoto trestu řadě vězňů vzniká v důsledku výpadku příjmů dluh na nájemném, načež jsou z důvodu nehrazení svých závazků z bytu vystěhováni. Tuto příčinu uvádělo jako dominantní ve vztahu ke svým problémům asi 22 % bezdomovců.
- Ztráta zaměstnání či znevýhodnění na trhu práce – nejčastěji souvisejí s vyšším věkem jedince, jeho nízkým dosaženým vzděláním, popřípadě záznamem v rejstříku trestů. Problémy tohoto typu označilo za primární příčinu své nynější situace asi 17 % bezdomovců.

²⁴ KOSOVÁ, P., OMELKOVÁ, L., SEDLÁČEK, P. *Bezdomovectví v hlavním městě Praze*. Praha: Městské centrum sociálních služeb a prevence, Oddělení analýz a vzdělávání, 2004.

- Neschopnost plnit podmínky spjaté s užíváním bytu – může se nejčastěji jednat o dluh na nájemném a službách souvisejících s bydlením, protiprávní nakládání s užívacím právem (např. nezákonný pronájem bytu, jeho prodej aj.), v některých případech i o snahu majitelů zbavit nájemníka užívacího práva. Některá z těchto okolností byla uvedena jako příčina bezdomovectví u zhruba 15 % lidí bez přístřeší.
- Alkoholismus či jiná závislost.
- Zdravotní handicap – může se jednat o mentální postižení či postižení fyzické povahy.
- Migrace do větších měst – k této dochází u některých nezaměstnaných pod vlivem představy, že zde naleznou snáze zaměstnání.
- Výstup z ústavního zařízení – může se jednat o výstup osob z dětských domovů, diagnostických ústavů, výchovných ústavů, ústavů sociální péče či léčeben.
- Sklon k nekonvenčnímu stylu života coby řešení problému – může se projevat např. tuláctvím nebo výkonem sezónních prací.

V publikaci návodného charakteru, která byla zpracována kolektivem pracovníků Ostravské univerzity v Ostravě kolem editorky D. Nedělníkové, s názvem *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce* jsou v souvislosti s příčinami bezdomovectví uvedeny taktéž skupiny osob, u kterých je potenciální riziko vzniku bezdomovectví podstatně vyšší, nežli je tomu u zbytku populace. Jedná se o následující skupiny jedinců:²⁵

- Squateři – jde o osoby, které obývají opuštěné či vyklizené domy, ať již tak činí dobrovolně (jako výraz vyznávání alternativního životního stylu) nebo nedobrovolně (kvůli ekonomické nouzi).
- Osoby závislé na omamných a psychotropních látkách (narkomani).
- Sezónní a příležitostní dělníci – může jít velmi často o cizince, ale i o osoby, které nejsou zaměstnávány v souladu s pracovními předpisy (tzv. pracují „na černo“), a jež nezřídka mají na bydlení minimální náklady. Není ničím neobvyklým, že takoví pracovníci mají dobré rodinné zázemí.
- Jedinci jen obtížně umístitelní na trhu práce – nejčastěji může jít o jedince s psychosomatickými potížemi, s pasivním přístupem k práci, s nízkou pracovní

²⁵ NEDĚLNÍKOVÁ, D. (ed.) a kol. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004

kvalifikací, s nedostatečnými komunikačními schopnostmi, popřípadě i s kriminální minulostí.

- Jedinci pobírající důchod, kteří nejsou schopni z tohoto příjmu uspokojit své potřeby.
- Jedinci, kteří se vyhýbají plnění zákonných povinností – takovou povinností může být hrazení závazků (nejčastěji splácení dluhů), nástup výkonu trestu, výkon zákazu pobytu aj.

Tento výčet je možné dále doplnit o osoby dlouhodobě nezaměstnané, osoby adaptované na život v institucích a příslušníky národnostních či etnických menšin, migranty a imigranty.

V odborné literatuře je možné se v souvislosti s příčinami vzniku bezdomovectví setkat se dvěma krajnostmi. Tou první je tzv. strukturální přístup k problematice bezdomovectví. Jeho zastánci se v otázce příčin bezdomovectví přiklánějí k názoru, že je výslednicí působení ekonomických a sociálních faktorů a procesů majících vztah ke společnosti jako celku. Z těchto faktorů zmiňují zejména ekonomickou recesi, nevhodnou bytovou politiku, postoje majoritní veřejnosti, marginalizace některých skupin obyvatel na trhu práce a v oblasti bydlení, podmínky fungování systémů výplaty sociálních dávek či lékařské péče aj. Podle druhého přístupu je potřeba za vznikem bezdomovectví spatřovat individuální selhání konkrétního jedince. Toto selhání má velmi rozličné podoby. Může se jednat o některou z forem závislostí (na alkoholu, jiných omamných či psychotropních látkách, na výherních automatech), nedostatek peněz, nízkou úroveň vzdělání, kvalifikace a sociálních dovedností, nezodpovědnost, zdravotní handicap apod. V tomto pojetí jsou bezdomovci označováni coby viníci své nedobré životní situace. Proto podle přívrženců těchto názorů nemají bezdomovci právo požadovat od společnosti pomoc ve své nelehké situaci.²⁶

1.3 Důsledky bezdomovectví

Důsledky bezdomovectví je možno hledat jak v rovině celospolečenské, tak i v rovině individuální, která se týká bezprostředně bezdomovce samého.

Důsledky v rovině celospolečenské jsou zřejmé již jen z počtu lidí, kterých se fenomén bezdomovectví bezprostředně dotýká, tj. z počtu bezdomovců. Podle odhadů provedených na základě dílčích výzkumů neziskových organizací, jež pracují

²⁶ KOSOVÁ, P., OMELKOVÁ, L., SEDLÁČEK, P. *Bezdomovectví v hlavním městě Praze*. Praha: Městské centrum sociálních služeb a prevence, Oddělení analýz a vzdělávání, 2004.

s bezdomovci, se problém bezdomovectví dotýká přibližně 0,34 % občanů naší země.²⁷ Dotýká se tak přibližně několika tisíc osob. Obdobně je tomu i v dalších zemích Evropy, jak je zřejmé z tabulky 1.

Tabulka 1: Odhady počtu bezdomovců v zemích Evropy²⁸

Země	Odhady počtu bezdomovců	Rok odhadu
Bulharsko**	7000	1994
Česká republika	35 000–75 000**	1994
	3096 (Praha)***	2004
Finsko*	9600 jednotlivců + 800 rodin	2002
Francie*	261 000	2003
Chorvatsko***	383 000	1994
Irsko*	5581	2002
Itálie*	11 100–16 200 (6 velkých měst)	2002
Lucembursko*	1118	2002
Maďarsko**	25–50 000	1999
Německo*	370 000–450 000	2002
Nizozemsko*	8644 (klienti největší organizace starající se o bezdomovce) jiné odhady: 25 000–60 000	2001
Polsko**	35–500 000 (oficiálně 40 000)	1999
Rumunsko**	4500	1994
Řecko*	17 000 (Athény a okolí)	2003
Španělsko*	16 500	2002
Bývalý Sovětský svaz**	350 000 oficiálně	1997
	10 mil (5–6 mil. dospělí, zbytek děti)	1999

Z pohledu společnosti spočívá problém bezdomovectví v tom, že jedinci jím postižení v drtivé většině nepracují. Proto nevytvářejí žádné hodnoty a naopak sami

²⁷ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 317.

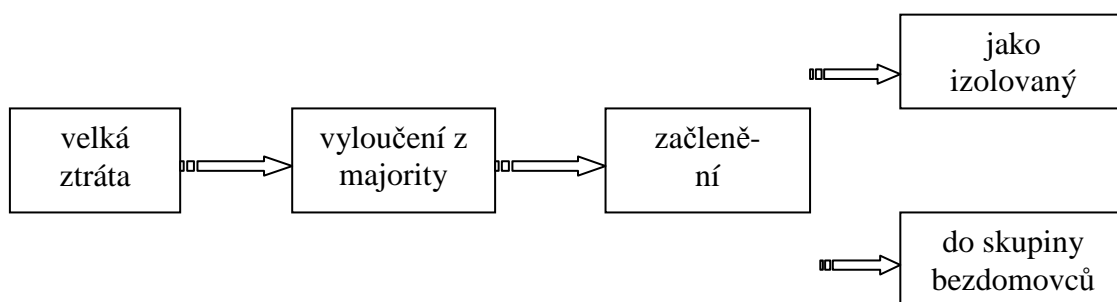
²⁸ Zdroj: HRNČÍŘOVÁ, D. *Bezdomovectví a jeho zdravotně-nutriční aspekty*. Datum publikace neuvedeno. Online. [citováno 5. dubna 2010]. Dostupné z: http://www.tigis.cz/dmev/DMEV_4_06/PDF/Hrncirova_web.pdf

vyžadují od zbytku společnosti určitou péči či finanční prostředky. Vzhledem k nedostatku peněz se bezdomovci uchylují k drobné majetkové kriminalitě (nejčastěji drobné krádeže), která sužuje jejich okolí. Oficiální statistiky jimi spáchaných deliktů neexistují, poněvadž v nich není bezdomovectví nijak zohledňováno.

Pokud se týká individuálních důsledků bezdomovectví, tyto lze hledat především v oblasti sociální, psychologické a v oblasti zdraví.

V oblasti sociální je možné konstatovat, že důsledky bezdomovectví jsou shrnuty pod pojem „sociální vyloučení“, který byl rozebrán v předchozí části práce. Bezdomovectví i sociální vyloučení jsou vždy výsledkem působení určitých faktorů, které se vyskytují mnohdy paralelně a navzájem se ovlivňují, proto dochází jak k reprodukci sociálního vyloučení, tak i k reprodukci bezdomovectví. Dostat se z tohoto koloběhu je velmi nesnadné, bez pomoci zvenčí takřka nemožné. Cestu k chronickému bezdomovectví vyjadřuje v grafické podobě obrázek 2.

Obrázek 2: Model cesty k chronickému bezdomovectví²⁹

V psychologické oblasti prohlubuje neustálá reprodukce bezdomovectví u jedince depresi a sebevražedné tendence. Pohybování se na okraji společnosti může taktéž přispívat k vzniku a rozvoji psychotického onemocnění. Bezdomovectví má i negativní vliv na sebehodnocení a na emocionalitu. Určitým paradoxem v tomto ohledu je, že marginalizace a bezdomovectví nejvíce hrozí právě jedincům, kteří jsou

²⁹ Zdroj: JANEBOVÁ, R. *Proces vzniku a stadia bezdomovství*. Sociální práce 2, 1999, ročník 6, č. 4, s. 28.

zranitelní, tj. jedincům s nižší sociální inteligencí, handicapovaným, hraničním osobnostem, osobám psychicky nemocným apod.³⁰

Zdravotní stav bezdomovců, rovněž tak i jejich nutriční stav je negativně ovlivněn jejich životním stylem. V důsledku něj se u bezdomovců nejčastěji ve zdravotní oblasti vyskytují takové problémy, jakými jsou alkoholismus a jiné toxikomanie, akutní a chronická infekční onemocnění (tuberkulóza, AIDS, kožní infekce), gastrointestinální problémy, anemie a kardiovaskulární onemocnění.³¹ Léčení těchto problémů je u nich velmi často ztíženo skutečností, že se neúčastní systému veřejného zdravotního pojištění.

1.4 Možnosti sociální inkluze u bezdomovců

Pojmem „sociální inkluze“ je v dokumentech Evropské unie vymezen jako „Proces, který zabezpečuje, že všichni, kdo jsou vystaveni riziku chudoby a sociálního vyloučení se dostane příležitosti a zdrojů nezbytných k plné participaci na ekonomickém, sociálním a kulturním životě společnosti a životní úrovni považované, ve společnosti kde žijí, za standardní. Proces, který jim tak zajistí jejich podíl na rozhodování ovlivňujícím jejich život i schopnost uplatňovat práva.“³² Vzhledem k tomu, že je bezdomovectví vyvoláváno širokým spektrem faktorů, které zapříčiňují stejně různorodé důsledky, je nutné, aby pomoc bezdomovcům s cílem jejich sociální inkluze splňovala podmínku multidisciplinární spolupráce. Jedině tak totiž lze dosáhnout reálných a trvalých výsledků.

Sociální práce s bezdomovci může mít různou podobu. Přes určité odlišnosti, které se při jejich praktické realizaci mohou vyskytnout, je možné sociální práci s bezdomovci rozčlenit na:³³

- Preventivní aktivity – jejich smyslem je předejít vzniku bezdomovectví u osob, které jsou jím ohroženy. Jsou realizovány prostřednictvím sociálního poradenství, jehož smyslem je dovést jedince ohroženého bezdomovectvím k soběstačnosti, tedy aby byl schopen si poradit a pomoci v obtížné situaci sám.

³⁰ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 2004.

³¹ HRNČÍŘOVÁ, D. *Bezdomovectví a jeho zdravotně-nutriční aspekty*. Datum publikace neuvedeno. Online. [citováno 5. dubna 2010]. Dostupné z: http://www.tigis.cz/dmev/DMEV_4_06/PDF/Hrncirova_web.pdf

³² SIROVÁTKA, T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií: Georgetown, 2004, s. 23.

³³ MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, s. 320.

Preventivní aktivity jsou realizovány v souladu s poznatkem, že množství bezdomovců se do své situace nemuselo dostat, pokud by jim byla včas poskytnuta příslušná pomoc, např. rada právního charakteru apod. V rámci preventivních aktivit se uplatňuje jak sociální poradenství základní, tak i základní poradenství odborné. V případě základního sociálního poradenství jsou klientům poskytovány „... informace o postupech vyplývajících z předpisů o důchodovém a nemocenském pojištění, státní sociální podpoře, sociální pomoci, zaměstnanosti a sociálně-právní ochraně. Zprostředkovává osobám v obtížné sociální situaci informace o formách sociální pomoci dostupných v určité lokalitě.“³⁴ Jeho součástí je i poradenství občanské. Naproti tomu odborné sociální poradenství je možno charakterizovat jako specializovanou odbornou činnost, jež je zaměřena na „... zjištění rozsahu a charakteru obtížné životní situace, zjištění příčin jejího vzniku, poskytnutí o možnostech řešení a usměrnění osoby při volbě a uplatňování forem sociální pomoci.“³⁵ K odbornému sociálnímu poradenství náleží též terapeutická činnost.

- Služby zaměřené na naplnění základních potřeb – jsou zaměřeny na poskytnutí místa k odpočinku, tepla, očisty, stravy, ošacení a základní lékařské péče. Tyto služby jsou bezdomovcům poskytovány v současnosti zejména v různých zařízeních azylového bydlení, ať již se jedná o ubytování krátkodobé (poskytuje ubytování v řádech dnů, maximálně týdnů), střednědobé (lze se v něm ubytovat na dobu několika týdnů až měsíců) či dlouhodobé (poskytuje přístřeší na několik měsíců až let). Specifickou formou dlouhodobého azylového ubytování zaměřenou na bezdomovce jsou cvičné a chráněné byty, kde se lidé bez přístřeší opětovně učí základním návykům v bydlení.
- Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost – jsou soustředěny na výcvik v nezbytných dovednostech (především pak sociálních) a na podporu zaměstnanosti. V případě těchto aktivit se může jednat např. o vzdělávací a rekvalifikační služby, které mohou mít i podobu tzv. job klubů, kde si členové navzájem vyměňují informace o svých strategiích uplatňovaných při pokusech proniknout na pracovní trh. Mohou mít i formu chráněných a podporovaných zaměstnání, tj. podobu chráněných dílen a tréninkových pracovišť, jejichž primárními cíli jsou cíle terapeutické a rozvojové, nikoliv výrobní. Jednou

³⁴ MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008, s. 200.

³⁵ Tamtéž.

z forem podporovaného zaměstnání jsou i veřejně prospěšné práce, jejichž smyslem je poskytnout uplatnění jedincům, kteří se na otevřeném trhu práce nemohou z nejrůznějších důvodů (nízký stupeň vzdělání, věk před důchodem apod.) prosadit. Nejblíže se otevřenému pracovnímu trhu blíží tzv. sociální firmy, jež poskytují zaměstnání především handicapovaným jedincům, avšak současně představují podnik vytvářející zisk v rámci neziskové organizace.

2 Činnost Policie České republiky a bezdomovectví

Příslušníci Policie České republiky (dále jen „policisté“) při výkonu služby přicházejí do styku s různými skupinami občanů. V podstatě nelze potenciálně vyloučit kteréhokoliv občana našeho státu, ani kteréhokoliv jiného. Je tedy pochopitelné, že musejí přicházet do styku i s bezdomovci. V této kapitole tak půjde nejprve o objasnění úkolů, které Policie České republiky (dále jen „policie“) plní, a posléze o uvedení nejtypičtějších situací, během nichž policisté přicházejí do styku s bezdomovci.

2.1 Úkoly plněné Policií České republiky

Základní směrnici, která vymezuje úkoly policie, je zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „zákon o policii“). V tomto zákoně jsou v porovnání s předchozím zákonem č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky (dále jen „starý zákon o policii“) tyto úkoly stanoveny značně obecně, což sice na jedné straně je výhodné z toho hlediska, že příslušné ustanovení není nutné v případě potřeby neustále novelizovat, na druhé straně však laikovi nedává příliš šanci pochopit, o které konkrétní úkoly (a současně i činnosti) se může jednat.

V ustanovení § 2 zákona o policii jsou vymezeny následující úkoly policie:

- Chránit bezpečnost osob a majetku a veřejný pořádek – v souladu s ústavním zákonem č. 110/1998 Sb., o bezpečnosti České republiky je bezpečnost chápána jako zajištění svrchovanosti a územní celistvosti, ochrany jejích demokratických základů a konečně i ochrany životů, zdraví a majetkových hodnot občanů. „Veřejný pořádek je součástí vnitřního pořádku. V širším smyslu se obecně vyjádřeno jedná o pravidla chování na veřejnosti stanovená právním předpisem a také pravidla soužití právně neformulovaná, jejichž zachovávání je ovšem podle obecného přesvědčení předpokladem bezproblémového spořádaného soužití. Veřejný pořádek je pak stav, kdy jsou tato pravidla v podstatě zachovávána, což je stav, který ve společnosti není možné docílit absolutně.“³⁶

³⁶ ŠKODA, J., VAVERA, F., ŠMERDA, R. *Zákon o policii s komentářem*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, s. 36.

- Předcházet trestné činnosti – tento úkol policie plní prostřednictvím cíleného, plánovitého, koordinovaného a komplexního působení na příčiny a podmínky vyvolávající nebo umožňující páchaní kriminality, přičemž cílem těchto aktivit je kriminalitě předcházet.
- Plnit úkoly podle trestního řádu – tyto úkoly jsou trestním řádem přesně vymezeny. Jedná se o různé úkony v rámci prověřování a vyšetřování trestné činnosti.
- Plnit další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu.

Bližší představu o tom, které konkrétní úkoly policie, respektive policisté plní je možné si učinit z ustanovení § 2 odst. 1 až 3 starého zákona o policii, které uvádělo, že policie plní následující úkoly:

- chrání bezpečnost osob a majetku;
- spolupůsobí při zajišťování veřejného pořádku, a činí opatření k jeho obnovení, pokud došlo k jeho porušení;
- vede boj proti terorismu;
- odhaluje trestné činy a zjišťuje jejich pachatele;
- koná vyšetřování o trestných činech;
- zajišťuje ve vymezeném rozsahu ochranu státních hranic;
- zajišťuje ochranu ústavních činitelů České republiky a bezpečnost chráněných osob, jimž je při jejich pobytu na území České republiky poskytována osobní ochrana v souladu s mezinárodními dohodami;
- zajišťuje ochranu zastupitelských úřadů, ochranu sídelních objektů Parlamentu, pokud zákon nestanoví jinak, prezidenta republiky, Ústavního soudu, ministerstva zahraničních věcí, ministerstva vnitra a dalších objektů zvláštního významu pro vnitřní pořádek a bezpečnost, které určí vláda na návrh ministra vnitra; rovněž zajišťuje ochranu objektů, pro které taková ochrana vyplývá z mezinárodní dohody, kterou je Česká republika vázána;
- dohlíží na bezpečnost a plynulost silničního provozu a spolupůsobí při jeho řízení;
- odhaluje přestupky;
- projednává přestupky, je-li to tak stanoveno zvláštním zákonem;

- vede evidence a statistiky potřebné pro plnění svých úkolů;
- vyhledává celostátní pátrání; k tomu je oprávněna zveřejňovat údaje nezbytné k identifikaci hledaných osob;
- na základě vyzoomění orgány Vězeňské služby České republiky provádí úkony související s bezprostředním pronásledováním osob, které uprchly z výkonu vazby nebo z výkonu trestu odnětí svobody;
- zadržuje svěřence s nařízenou ústavní nebo uloženou ochrannou výchovou, kteří jsou na útěku, a spolupůsobí při jejich vyhledávání;
- zajišťuje pohotovostní ochranu jaderných zařízení určených vládou České republiky, a podílí se na fyzické ochraně jaderného materiálu při jeho přepravě podle zvláštního zákona;
- kontroluje doklady o pojištění odpovědnosti za škodu způsobenou provozem vozidla podle zvláštního právního předpisu;
- plní též úkoly státní správy, stanoví-li tak zvláštní zákon;
- plní rovněž úkoly při zabezpečování místních záležitostí veřejného pořádku, které jí ukládají příslušné orgány obcí za podmínek stanovených zvláštními předpisy.

2.2 Typické situace styku policistů a bezdomovců

Po profesní stránce se policisté a bezdomovci nejčastěji setkávají v následujících situacích:

- při řešení deliktů bezdomovců;
- v souvislosti s pátráním po osobách;
- jsou-li bezdomovci v ohrožení zdraví a života.

2.2.1 Řešení deliktů bezdomovců

Z empirických zkušeností nabytých během každodenní práce policistů zejména ve větších městech, kde se bezdomovci vyskytují v poměrně hojných počtech, je možno vysledovat, že se bezdomovci dopouštějí téměř výhradně méně závažných činů, které je možno zařadit do kategorie přestupků nebo přečinů.

Z přestupků, které jsou uvedeny ve zvláštní části zákona ČNR č. 200/1990 Sb., o přestupcích, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „přestupkový zákon“), připadá

v případě bezdomovců do úvahy spáchání přestupků dle ustanovení § 23, § 35, § 47, § 49 a § 50 tohoto zákona.

Ostatních přestupků na úseku dopravy a přestupků na úseku silničního hospodářství dle ustanovení § 23 přestupkového zákona se dopouštějí bezdomovci nejčastěji tím, že úmyslně zničí, poškodí, znečistí nebo neoprávněně odstraní návěstidlo, signální nebo návěstní znak, signální nebo návěstní zařízení, informační zařízení pro cestující, vyvěšený jízdní řád, označení zastávky veřejné dopravy nebo jiného dopravního zařízení.

Vyloučit u bezdomovců nelze ani spáchání přestupku na úseku zemědělství, myslivosti a rybářství ve smyslu ustanovení § 35 přestupkového zákona, a to tím, že neoprávněně loví zvěř nebo chytá ryby. Takové jednání bývá nejčastěji motivováno snahou opatřit si potravu, avšak ani z tohoto důvodu je nelze ze strany policistů tolerovat.

Poměrně časté je u bezdomovců páchaní přestupků proti veřejnému pořádku (§ 47 přestupkového zákona). Tohoto se dopouštějí v podstatě všemi možnými způsoby, které připadají do úvahy, především neuposlechnutím výzvy úřední osoby (v daném případě policisty) při výkonu její pravomoci, rušením nočního klidu, vzbuzením veřejného pohoršení, znečištěním veřejného prostranství, veřejně přístupného objektu nebo veřejně prospěšného zařízení, neoprávněným založením skládky nebo odkládáním odpadků nebo odpadů mimo vyhrazená místa.

Do úvahy u bezdomovců přichází i spáchání přestupků proti občanskému soužití podle ustanovení § 49 přestupkového zákona. Mohou se jej obvykle dopustit tím, že jiné osobě z nedbalosti ublíží na zdraví, popřípadě tím, že úmyslně naruší občanské soužití vyhrožováním újmou na zdraví, drobným ublížením na zdraví, schválnostmi či jiným hrubým jednáním.

Typické je pro bezdomovce i páchaní přestupků proti majetku ve smyslu ustanovení § 50 přestupkového zákona. U této skupiny přestupců se nejčastěji může jednat o drobnější krádeže (do hodnoty věci 5.000,- Kč), zpronevěry, podvody nebo zničení či poškození cizího majetku. Může jít i o neoprávněné užívání cizího majetku nebo přisvojení si cizí nalezené věci.

Rovněž v případě trestných činů uvedených ve zvláštní části zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“) existují některé skutkové podstaty trestných činů, které jsou pro bezdomovce typičtější než skutkové podstaty jiné. Přitom je možné předeslat, že se jedná o páchaní trestné

činnosti, která bývá označována jako bagatelní, což vyplývá ze skutečnosti, že bezdomovci nejsou povětšinou schopni zorganizovat jednání, které by bylo vyššího stupně společenské škodlivosti (až na výjimky). Odlišná situace může být u osob, které se staly bezdomovci po svém propuštění z výkonu trestu odnětí svobody, kde se mohou projevovat negativní momenty, které jsou s výkonem tohoto trestu spjaty.

S ohledem na styl života a poměry bezdomovců je možné u nich předpokládat páčání zejména následujících trestných činů:

- ublížení na zdraví (§ 146 trestního zákoníku) – k úmyslnému ublížení na zdraví může dojít např. při fyzickém napadení jiné osoby ze strany bezdomovce;
- šíření nakažlivé lidské nemoci z nedbalosti (§ 153 trestního zákoníku) – řada bezdomovců trpí různými nakažlivými chorobami, proto je u nich pravděpodobnost spáchání tohoto trestného činu vyšší, než je tomu u zbytku populace;
- rvačka (§ 158 trestního zákoníku) – i mezi bezdomovci vznikají různé rozepře, které mohou skončit rvačkou, v jejímž průběhu může být ohrožen život či zdraví jiných osob;
- porušování domovní svobody (§ 178 trestního zákoníku) – bezdomovec se jej může snadno dopustit tehdy, pokud pro nocleh využije cizí chatu či jiné obydlí, a za tímto účelem do něj vnikne či tam setrvává;
- zanedbání povinné výživy (§ 196 trestního zákoníku) – páčání tohoto trestného činu ze strany bezdomovců není ničím neobvyklým, což souvisí s tím, že bezdomovci nemají dostatek finančních prostředků k vlastní obživě, natož k plnění stanovené vyživovací povinnosti;
- krádež (§ 205 trestního zákoníku) – pokud přesáhne hodnota bezdomovcem odcizené věci 5.000,- Kč dopouští se tohoto trestného činu, v některých případech nemusí být hodnota odcizené věci ani takto vysoká (např. je-li čin spáchán vloupáním);
- úvěrový podvod (§ 211 trestního zákoníku) – poměrně často jsou bezdomovci využíváni různými organizátory k uzavírání podvodných úvěrových smluv, přičemž z takto získané částky mívají jen minimální, pokud vůbec nějaký užitek;
- poškození cizí věci (§ 228 trestního zákoníku) – dopustit se jej může bezdomovec, který zničí, poškodí nebo učiní neupotřebitelnou cizí věc v hodnotě vyšší než 5.000,- Kč;

- poškození a ohrožení provozu obecně prospěšného zařízení (§ 276 trestního zákoníku) – tohoto se může dopustit bezdomovec např. v souvislosti se sběrem kovů, kdy naplní tuto skutkovou podstatu trestného činu spočívající v úmyslném poškození obecně prospěšného zařízení nebo ohrožení jeho provozu nebo využívání; jedná-li se o zařízení jiné, mohlo by se jednat o naplnění skutkové podstaty trestného činu (§ 272 a § 273 trestního zákoníku).

2.2.2 Pátrání po osobách

Důvody pátrání po osobách, které jsou bezdomovci, jsou v zásadě identické s důvody pátrání po osobách jiných. Může se tak jednat o pátrání po bezdomovcích jako osobách:³⁷

- hledaných – může se jednat zejména o případy, kdy je nutno vypátrat současný pobyt bezdomovce za účelem zajištění jeho přítomnosti na úkonech spojených s trestním řízením, dále o případy, kdy je na bezdomovce obviněného ze spáchání trestného činu vydán příkaz k zatčení a jeho pobyt není znám, kdy je na odsouzeného bezdomovce vydán příkaz k dodání do výkonu trestu a jeho pobyt není znám, kdy bezdomovec uprchl ze zařízení pro výkon ochranného léčení nebo ochranné výchovy, kam byl umístěn na základě rozhodnutí soudu apod.;
- pohřešovaných – jde zejména o případy, kdy bylo u bezdomovce učiněno oznámení o jeho pohřešování, není známo, kde se nachází a tento není podezřelý ze spáchání trestného činu; může se jednat i o bezdomovce-cizince, jenž žádá o udělení azylu, jenž během příslušného řízení o udělení azylu svévolně opustil azylové zařízení;
- neznámé totožnosti nebo mrtvol neznámé totožnosti – i v případě bezdomovců se může jednat o osoby, které nemohou či nechtějí prokázat svoji totožnost; v některých případech může být objektem pátrání mrtvola bezdomovce neznámé totožnosti.

2.2.3 Bezdomovci v ohrožení zdraví a života

³⁷ CHMELÍK, J. a kol. *Rukověť kriminalistiky*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2005.

Ke vzájemným kontaktům mezi policisty a bezdomovci často dochází i v situacích, kdy jsou tito v ohrožení života či zdraví. Může se jednat zejména o následující situace:

- Útoky na bezdomovce – bezdomovci se nezdárá stávají terčem útoků ze strany různě motivovaných osob, které se domnívají, že si mohou vůči bezdomovcům dovolit v podstatě cokoliv. Tyto útoky mohou nabývat v některých případech i velmi brutálních forem. Příkladem tu mohou být následující nedávno medializované útoky:
 - Dne 30. března letošního roku pozdě večer podpálil dveře před sklepem muž (45 let) v Ostravě-Porubě. V důsledku tohoto útoku dva bezdomovci přespávající ve sklepech skončili v nemocnici s popáleninami, které utrpěli při opuštění hořícího sklepa. Dle výsledků šetření by motivem útoku žháře osobní spory.³⁸
 - V květnu loňského roku poslal Krajský soud v Brně do vězení na celkem 27 let trojici bezdomovců za to, že v opilosti umlátili svého kamaráda, který pak dlouhé hodiny umíral bez pomoci. Motivem jejich jednání bylo to, že s ním již nechtěli bydlet ve společně obývané zahradní chatce.³⁹
- Požití většího množství alkoholických nápojů či jiných omamných a psychotropních látek – v takovém případě jim hrozí v krajním případě otrava alkoholem či smrt v důsledku předávkování drogou. Alkoholismus je u bezdomovců poměrně běžným jevem, který je v této komunitě dán tím, že bezdomovcům zdánlivě pomáhá nést jejich nelehký osud. Ve skutečnosti však jejich vyloučení ještě více prohlubuje, poněvadž alkoholismus je další překážkou na cestě do běžné společnosti. V zimních měsících zvýšená konzumace alkoholických nápojů zvyšuje riziko umrznutí. Opět je možné uvést příklad zveřejněný nedávno v médiích, kdy v únoru letošního roku umrzla podnapilá žena-bezdomovkyně na zastávce trolejbusu v Brně. Nepomohla jí ani

³⁸ HONUS, A. Policie dopadla žháře, který podpálil sklep s bezdomovci. 9. dubna 2010. Online. [citováno 9. dubna 2010]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/197142-police-dopadla-zhare-ktery-podpalil-sklep-s-bezdomovci.html>

³⁹ Za ubití bezdomovce dostali 27 let. 1. června 2009. Online. [citováno 1. června 2009]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/170149-za-ubiti-bezdomovce-dostali-27-let.html>

přivolaná pomoc rychlé záchranné služby.⁴⁰ Nejvíce se problémy tohoto rázu vyskytují při vlnách mrazů.⁴¹

⁴⁰ Žena v Brně umrzla na zastávce trolejbusu. 10. února 2010. Online. [citováno 10. února 2010]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/191802-zena-v-brne-umrzla-na-zastavce-trolejbusu.html>

⁴¹ Viz např. Vlna mrazů zabila v Česku jen o víkendu devět lidí. 20. prosince 2009. Online. [citováno 20. prosince 2009]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/domaci/187402-vlna-mrazu-zabila-v-cesku-jen-o-vikendu-devet-lidi.html>

3 Průzkum k problematice bezdomovectví v Brně a okolí

Problematikou vztahu policejní profese a bezdomovectví se příliš odborná literatura nezabývá, ačkoliv se bezpečnostní složky s touto skupinou obyvatel setkávají již od nepaměti. Podobný je stav bádání na poli empirickém, kdy neexistuje jediný výzkum, který by se vztahem policejní služby a bezdomovectví zabýval.

3.1 Projekt průzkumu

3.1.1 Cíl průzkumu a hypotézy

Cílem empirické části a prováděného průzkumu bylo zjistit vybrané demografické údaje o bezdomovcích, dále o způsobu života, který vedou, a posléze vztáhnout tato zjištění k informacím o jejich delikvenci a k případným bezpečnostním problémům, s nimiž se bezdomovci na vlastní kůži setkali. Dále bylo cílem zjistit, jaké jsou znalosti policistů o problematice bezdomovectví a jak často se policisté při výkonu služby setkávají s bezdomovci.

V návaznosti na vytýčené cíle byly formulovány následující hypotézy:

Hypotéza č. 1: Bezdomovci jsou častými pachateli deliktů nejrůznější povahy.

Hypotéza č. 2: Bezdomovci se dopouští zejména majetkových deliktů.

Hypotéza č. 3: Policisté mají poměrně dobrou znalost problematiky bezdomovectví.

Hypotéza č. 4: Policisté vedle uplatňování represe vůči nim bezdomovcům i pomáhají.

Shora uvedené hypotézy byly formulovány jednak na základě vlastních empirických poznatků autora práce, jednak na základě některých všeobecně rozšířených stereotypů o bezdomovcích, které tak byly v rámci průzkumu ověřovány.

3.1.2 Použité metody

K zajištění dat potřebných k verifikaci výše formulovaných hypotéz bylo využito metody dotazníku. Tato metoda byla zvolena z toho důvodu, neboť umožnila v poměrně krátkém čase (říjen a listopad roku 2009) vytěžit data od poměrně velkého množství jedinců z řad bezdomovců a policistů. Za tím účelem byly autorem práce vytvořeny dva dotazníky, přičemž ten první byl předložen k vyplnění policistům, druhý byl určen pro bezdomovce. Znění obou dotazníků je možné vidět v příloze práce.

V případě obou dotazníků byly zjišťovány některé vybrané údaje o respondentech a dále pak zejména informace k delikvenci páchané bezdomovci a i k některým činům páchaným vůči nim samým. U bezdomovců dotazník zjišťoval i jejich postoje k vlastní životní situaci i ke způsobům jejich řešení. U policistů byly dále zjišťovány jejich postoje k bezdomovcům i znalosti o problematice bezdomovectví, včetně znalosti institucí, které se problematikou bezdomovectví zabírají.

3.1.3 Charakteristika výběrového souboru

S ohledem k zaměření práce byl výběrový soubor respondentů složen ze dvou samostatných skupin – bezdomovců a policistů.

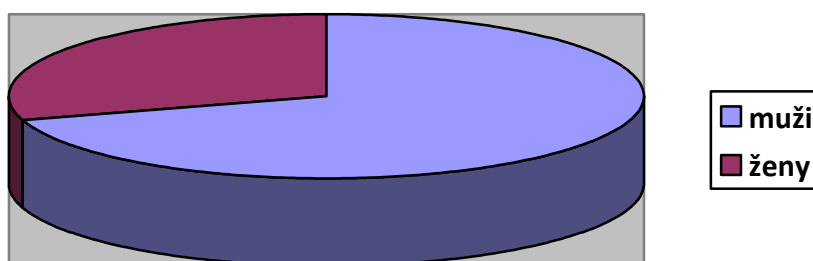
Bezdomovci. Výběrový soubor respondentů z řad bezdomovců byl stanoven na základě zodpovězení otázky Kdo je bezdomovec? Zde bylo vycházeno z definice bezdomovectví zjevného, a to s odvoláním na definice FEANTSA, která byla vypracována pro Evropskou unii, která za bezdomovce považuje osobu ve stavu bez přístřeší (Rooflessness) a kategorii bez bytu (Houselessness). Stav bez přístřeší je přitom vymezen coby přespávání mimo klasické ubytovací kapacity. V případě kategorie bez bytu se jedná o situaci jedince, který navzdory přístupu k nouzovému ubytování či dlouhodobému pobytu v příslušné instituci nemůže této možnosti využít z důvodu nedostatku vhodné podpory usnadňující a vedoucí k jeho k sociální reintegraci.

Skupina bezdomovců zahrnovala celkem 27 bezdomovců z ubytovny Armády spásy v Brně. U těchto bylo zjišťováno pohlaví, kde se narodili, do jaké věkové kategorie náleží, jejich nejvyšší dosažené vzdělání, jejich rodinný stav a důvod jejich případného rozvodu.

Složení skupiny bezdomovců podle pohlaví je patrné z grafu 1. Mužů-bezdomovců bylo ve výběrovém podstatně více než žen-bezdomovkyň, neboť mužů bylo ve skupině bezdomovců 70,37 %, žen pak zbytek (29,63 %). Tyto údaje odpovídají

odhadovanému podílu žen v populaci bezdomovců, který by měl být od 20 do 34 %.⁴² Toto zastoupení žen taktéž odpovídá zmiňované lepší adaptabilitě žen na vzniklé problémy, které mohou vyústit až do sociálního vyloučení v jeho nejzávažnější podobě – bezdomovectví.

Graf 1: Složení skupiny bezdomovců podle pohlaví

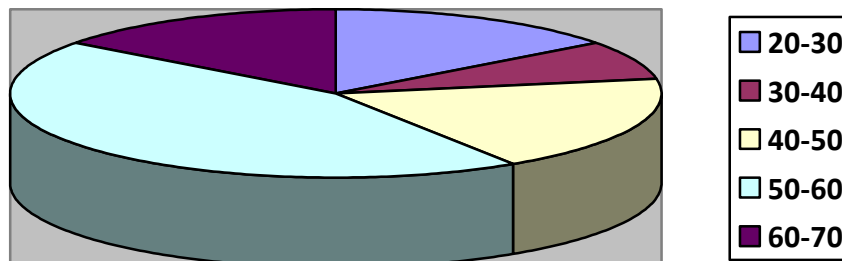

Dále bylo u bezdomovců zjišťováno, kde se narodili. Řada z nich tento údaj nevyplnila, patrně z důvodu určité obavy ze ztráty soukromí. Pokud zevšeobecníme jimi uvedená místa narození, pak zjistíme, že byť se jednalo o bezdomovce zdržující se v Brně a okolí, jejich místo narození je v podstatě po celé republice. Kromě toho dva bezdomovci byli narozeni na Slovensku.

Pro účely vyhodnocování věku bezdomovců zúčastněných v průzkumu byly vytvořeny následující věkové kategorie: 20 až 30 let, 30 až 40 let, 40 až 50 let, 50 až 60 let, 60 až 70 let a více než 70 let. S výjimkou kategorie nad 70 let byli zjištěni respondenti v každé z uvedených věkových kategorií. Rozložení skupiny bezdomovců podle jednotlivých věkových kategorií je zřejmé z grafu 2.

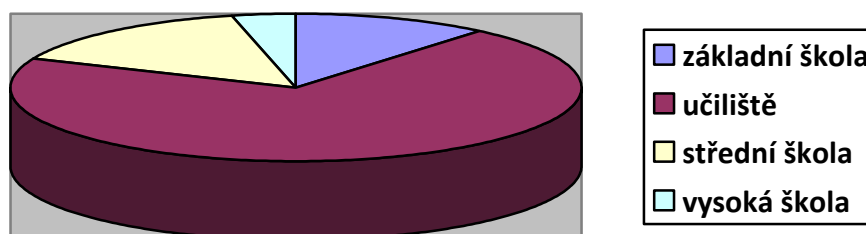
⁴² *Sborník ze semináře na téma Bezdomovství v Evropě, Olomouc, 4. 3. 1998.* 1. Vydání. Praha: Naděje, 1998, s. 22.

Graf 2: Složení skupiny bezdomovců dle věkových kategorií

Z grafu 2 je zřejmá převaha respondentů ve věkové kategorii 50 až 60 let, kterých bylo mezi bezdomovci 44,44 %. Druhá nejpočetnější skupina bezdomovců byla ve věkové kategorii 40 až 50 let, kde jich bylo 18,52 %. Shodně po 14,81 % respondentů bylo ve věkové kategorii 20 až 30 let a ve věkové kategorii 60 až 70 let. Nejméně bylo respondentů ve věkové kategorii 30 až 40 let, kterých bylo 7,41 %.

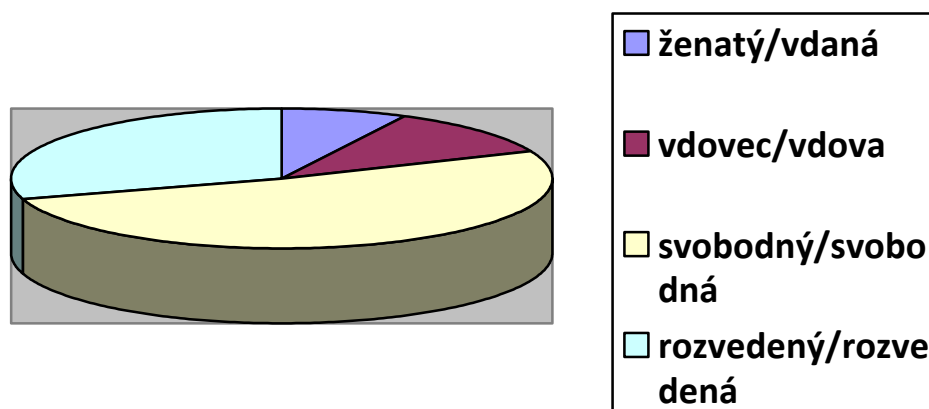
Graf 3: Složení skupiny bezdomovců podle nejvyššího dosaženého vzdělání

Pokud se týká složení skupiny bezdomovců podle jejich nejvyššího dosaženého vzdělání, pak zde je jednoznačně nejpočetnější skupinou respondentů bezdomovci, kteří jsou vyučení. Těch je více než dvě třetiny (70,37 %). Podstatně méně je mezi nimi maturantů, jichž bylo 14,81 %, i absolventů základní školy (11,11 %). Jeden z bezdomovců (3,70 %) uvedl, že absolvoval vysokou školu, avšak podle jeho písemného projevu v dotazníku lze o této skutečnosti poměrně úspěšně pochybovat. Pro názornost složení skupiny respondentů podle nejvyššího dosaženého vzdělání uvádí graf 3.

Jak vyplývá z grafu 4, různorodé bylo složení skupiny bezdomovců i po stránce rodinného stavu.

Graf 4: Složení skupiny bezdomovců podle rodinného stavu

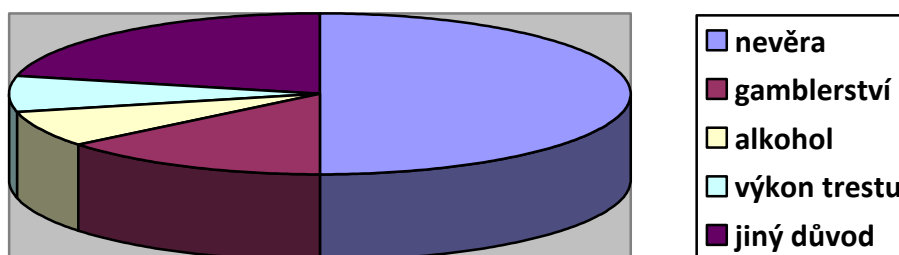

Více než polovina z nich byla svobodných (51,85 %). Rozvedených byla necelá třetina (39,63 %). Dva bezdomovci ze souboru (7,41 %) byli ženatí. Lze předpokládat, že se v jejich případě jednalo o již formální svazek. Více než desetina (11,11 %) bezdomovců bylo vdovcem či vdovou.

U rozvedených bylo též zjišťováno, co stálo jako hlavní příčina za rozpadem jejich svazku. Zde je možné uvést, že se k této záležitosti vyslovovali i někteří svobodní

jedinci, kteří tak chtěli poukázat na skutečnost, která byla příčinou jejich dřívějšího nesezdaného soužití. Skladbu důvodů rozvodu (rozchodu) je možné vidět z grafu 5.

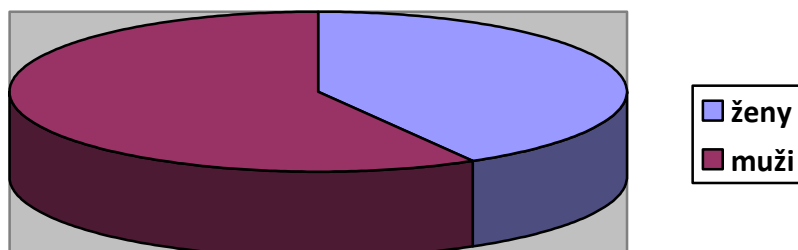
Graf 5: Důvody rozvodu (rozchodu) u respondentů

V plné polovině případů (rovných 50 %) byly příčinou rozpadu vztahu u bezdomovců vztahové problémy pramenící z nevěry. Druhá nejčastější příčina nebyla konkrétně specifikována, přičemž v dotazníku byla uvedena jako „jiný důvod“. Tento uvedla pětina (21,43 %) z těch, kteří se k důvodům rozpadu svazku vyjadřovali. U dvou respondentů (14,29 %) bylo příčinou rozvodu (rozchodu) gamblerství. Vždy po jednom bezdomovci (7,14 %) uvedlo, že rozpad jejich svazku byl zapříčiněn alkoholem, respektive výkonem trestu odnětí svobody.

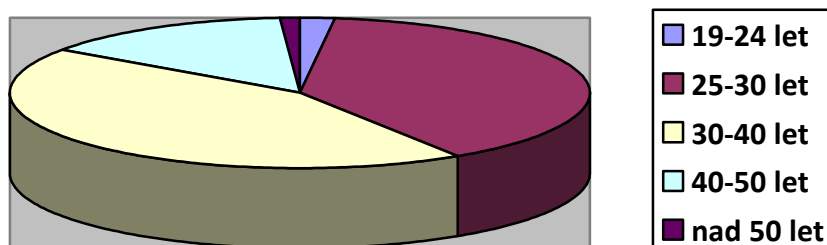
Policisté. Skupina policistů byla tvořena celkem 98 policisty, kteří slouží na různých policejních součástech (obvodní oddělení, oddělení železniční policie, služba kriminální policie a vyšetřování) v Brně a okolí a v Hradci Králové a okolí. V rámci této skupiny bylo zjišťováno pohlaví, dále věk, dosažené vzdělání, rodinný stav a délka služby u policie.

Graf 6: Složení skupiny policistů podle pohlaví

Rovněž ve skupině policistů převažovali výrazně muži nad ženami. Policistů bylo 71,43 %, zatímco policistek jen 28,57 %. Zastoupení respondentů ve skupině policistů podle pohlaví tak zhruba koresponduje s jejich zastoupením v rámci policie obecně.

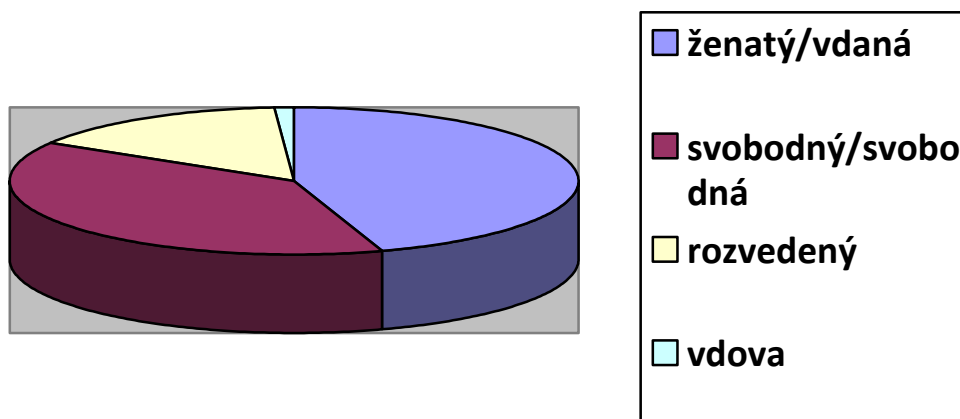
Graf 7: Složení skupiny policistů podle věkových kategorií

I pro účely zjištění věku policistů byly vytvořeny věkové kategorie, které byly poněkud odlišné od těch, které byly vymezeny ve skupině bezdomovců. Věková rozpětí zde byla následující: 25 až 30 let, 30 až 40 let, 40 až 50 let a 50 a více let. Složení skupiny policistů podle jednotlivých věkových kategorií je uvedeno v grafu 7. Z něj je patrné, že nejpočetnější skupinou podle tohoto kritéria je věková kategorie 30 až 40 let. Její zástupci tvořili 43,88 % všech policistů, kteří se zúčastnili výzkumu. Rovněž druhá největší kategorie – 25 až 30 let – byla poměrně početná. Na skupině policistů se podílela 38,77 %. Další věkové kategorie již tak početné nebyly: v kategorii 19 až 24 let jich bylo 2,04 %, v kategorii 40 až 50 let jich bylo 14,29 % a konečně v kategorii nad 50 let to bylo 1,02 %. Zde se promítají odchody starších policistů poté, co nabyl účinnosti nový služební zákon.

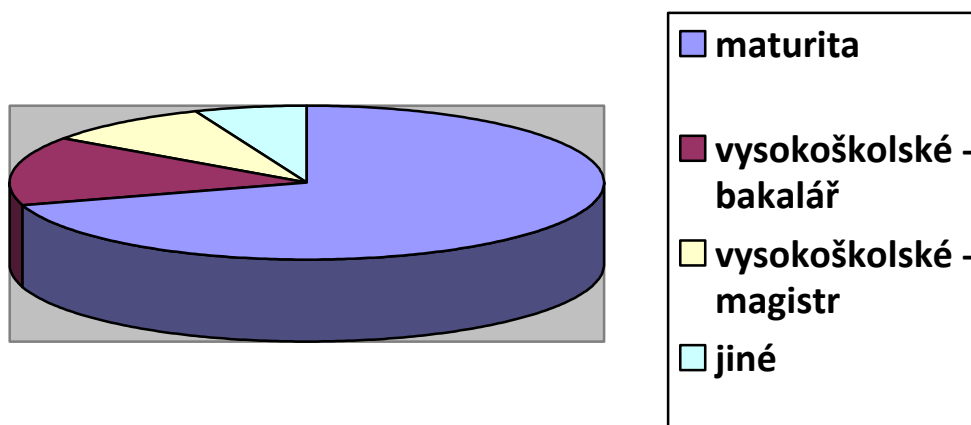
Graf 8 ukazuje složení skupiny policistů podle rodinného stavu.

Graf 8: Složení skupiny policistů podle rodinného stavu

Jak vyplývá z grafu 8, nejpočetnější část skupiny policistů byla tvořena ženatými či vdanými policisty a policistkami (44,90 %). O něco méně početná byla část této skupiny, jež byla tvořena svobodnými jedinci. Takových bylo 38,77 %. Rozvedených bylo 15,31 %. Jedna policistka byla vdovou (1,02 %).

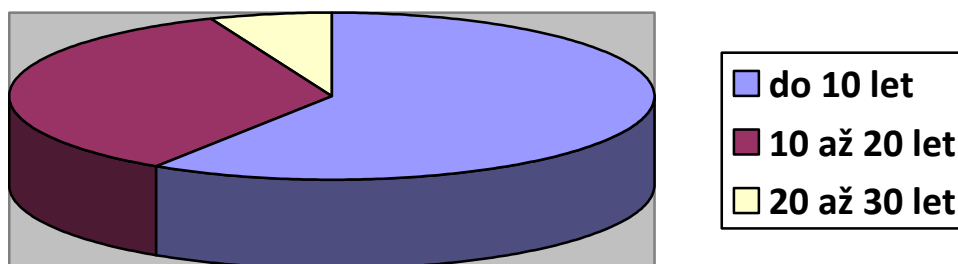
Graf 9: Složení skupiny policistů podle dosaženého vzdělání

Z grafu 9 je možné vyčíst, že téměř tři čtvrtiny policistů a policistek (70,41 %) mají dosaženo středoškolské vzdělání s maturitou. Vysokoškolského vzdělání, bakalářského stupně dosáhlo 14,29 %. Vysokoškolské vzdělání, magisterský stupeň uvedlo v odpovědích 9,18 % z dotázaných v rámci této skupiny. Jiného vzdělání – ve všech případech vysokoškolského s titulem inženýr – dosáhlo 6,12 % respondentů z této skupiny.

Zaměříme-li se na skupinu policistů podle kritéria délky služby, pak dospějeme k jednoznačnému závěru, že nejvíce policistů a policistek je v kategorii do deseti let odsloužených u policie. Bylo jich 59,18 %. Od deseti do dvaceti let bylo ve služebním poměru policisty 34,70 % dotázaných. Nejméně pak bylo ve služebním poměru v rozpětí od 20 do 30 let (6,12 %). Žádný z dotázaných policistů nesloužil u policie více než 30 let. Složení výběrového souboru v rámci této skupiny tak bylo zcela v souladu s odchody služebně nejstarších policistů poté, co nabyt účinnosti nový služební zákon.

Graf 10: Složení skupiny policistů podle délky služby u policie

3.2 Výsledky šetření a jejich diskuse

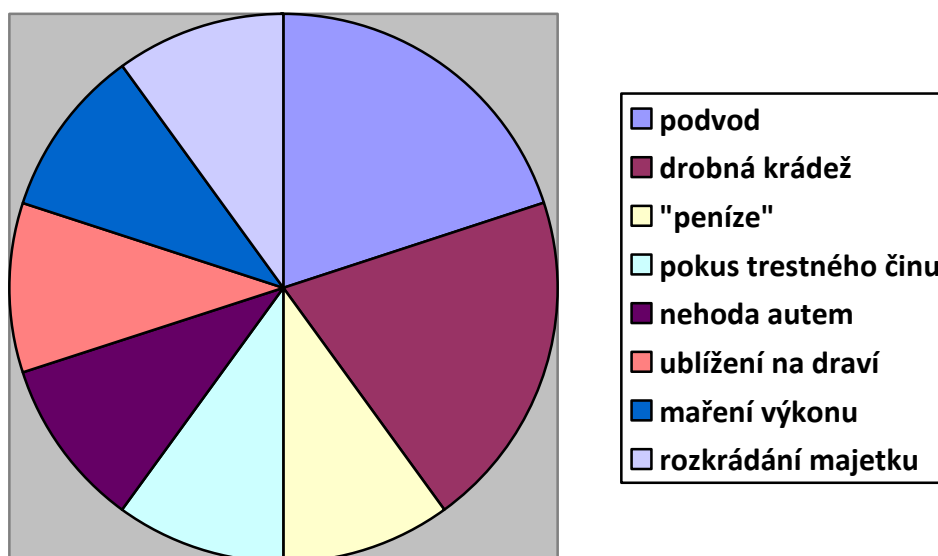
3.2.1 Bezdomovci

Dvě otázky dotazníku, jenž byl předložen bezdomovcům, směřovaly k tomu, zda se někdy dopustili trestné činnosti. Z celkového počtu 27 respondentů-bezdomovců bylo soudně trestáno 10 z nich. Z tohoto počtu byla jedna žena. Soudně trestána tak byla zhruba jedna třetina všech bezdomovců (37,04 %). To je údaj poměrně vysoký, který výrazně převyšuje podíl soudně trestaných osob v běžné populaci. Pokud se týká zastoupení jednotlivých trestných činů, pro které byli jedinci soudem potrestáni. Jejich výčet je velmi pestrý, jak dokládá graf 11.

Ve dvou případech byli respondenti trestáni za podvod. Další dva respondenti byli trestáni pro krádež. Jeden respondent uvedl, že byl potrestán pro „peníze“, aniž by to blíže komentoval. Mohl tím mínit např. padělání měny či udávání padělků bankovky do oběhu, avšak o tomto je možné jen spekulovat. Jeden respondent uvedl, že byl potrestán pro pokus trestného činu. Neuvedl však kterého. Další respondent byl potrestán v souvislosti se způsobenou dopravní nehodou, kterou zapříčinil zranění jiné

osoby. Velmi starého data muselo být odsouzení respondenta, který byl potrestán za trestný čin rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví.

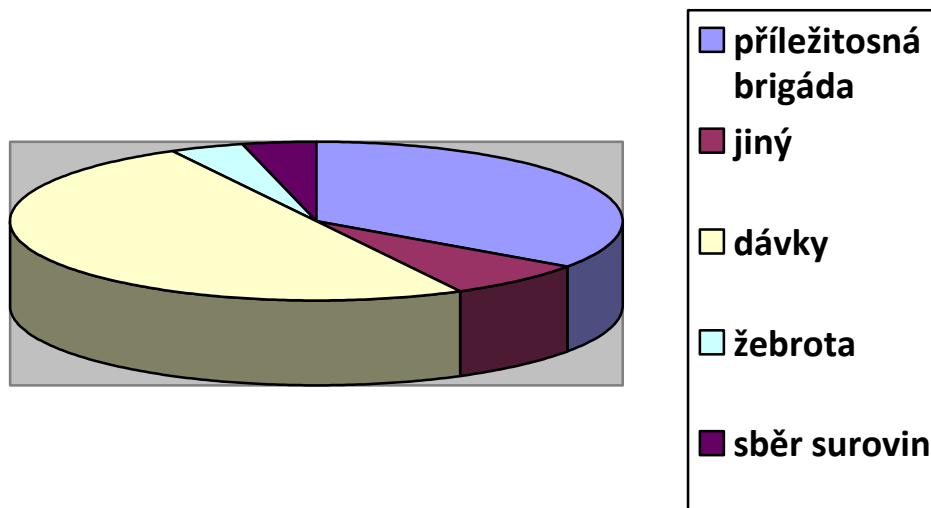
Graf 11: Trestné činy, pro které byli bezdomovci dříve trestáni

Další dvě otázky směřovaly ke způsobu obživy bezdomovců. První z nich se dotazovala na způsob obstarávání prostředků k obživě. Zde bylo zjištěno, že nejvíce bezdomovci spoléhají na dávky. Tyto jako zdroj obživy u této otázky uvedlo 48,15 % bezdomovců. Třetina z nich (33,33 %) si přivydělává příležitostnými brigádami. Odpověď „jiné“ jako zdroj obživy zadrželi dva respondenti (7,41 %). Těžko se však domnívat, o jaký jiný zdroj obživy by se mohlo jednat. Vždy po jednom respondentovi (3,70 %) si prostředky k obživě obstarávalo žebrotou, respektive sběrem druhotných surovin.

Odpovědi na dotaz, zda respondenti z řad bezdomovců pobírají nějaké sociální dávky, byly velmi různorodé. Šest z nich uvedlo, že žádné sociální dávky nepobírají, čtyři pak uvedli, že pobírají starobní důchod. Částečný invalidní důchod pobírali dva bezdomovci a plný invalidní důchod jeden z nich. Podporu v nezaměstnanosti dostávali tři respondenti, dávky v hmotné nouzi dva dotázaní a vdovský důchod jedna bezdomovkyně.

Graf 12: Zdroj obživy bezdomovců

Další otázky dotazníku byly věnovány životnímu stylu bezdomovců. Tyto se dotazovaly na případnou preferenci života v komunitě bezdomovců, na kouření a pití alkoholu, způsobu provádění osobní hygieny, návštěvy lékaře a případných zdravotních obtíží.

Pokud se týká případné preference života v komunitě bezdomovců, tento preferuje 14 z nich (51,85 %), u zbylých 13 (48,15 %) takový život nestojí mezi jejich prioritami. Z uvedeného je možné vyvodit, že přibližně polovina bezdomovců již rezignovala na běžný život a zcela se adaptovala podmínkám vyloučení. Rozpoznání takových jedinců je důležité z hlediska další práce s nimi, poněvadž dosáhnout určitých pokroků u nich je v podstatě nemožné bez vynaložení vlastní snahy. Podstatně lepší bude výchozí pozice u těch bezdomovců, kteří život v komunitě stejně postižených lidí nepreferují. U takových jedinců je možno předpokládat aktivní přístup k řešení stávající životní situace.

Z výsledků průzkumu vyplynulo, že převážná část bezdomovců kouří. Kouření přiznalo v dotazníku 17 bezdomovců (62,96 %). Že nekouří, uvedlo 10 respondentů z této skupiny (37,04 %). U těch, kteří uvedli, že kouří, se jednalo o velmi odlišná množství cigaret denně. Tato skutečnost je zřejmá z tabulky 2.

Tabulka 2: Množství cigaret vykouřených denně bezdomovci

Množství cigaret vykouřených denně	Počet respondentů
Tři	1
Čtyři	2
Pět	2
Deset až patnáct	1
Patnáct	5
Dvacet	4
Dvacet až třicet	1
„Jak kdy“	1

Přibližně polovina bezdomovců-kuřáků vykouří denně asi krabičku cigaret. Při dnešních cenách tabákových výrobků tak bezdomovci vydávají za cigarety poměrně vysoké částky měsíčně, které by mohli využít daleko smysluplněji (na nákup potravin, oblečení apod.).

Tabulka 3: Množství alkoholu požívaného bezdomovci⁴³

Frekvence pití alkoholu	Počet respondentů
Denně 1 až 2 piva	3
„5x denně“	1
„Příležitostně“	2
„Průměrně“	1
„V malém množství“	1
„1x týdně“	1
„2 litry denně“	1

Podíl bezdomovců, kteří požívají alkoholické nápoje, byl ve srovnání s bezdomovci-kuřáky o něco menší. Pití alkoholických nápojů totiž uvedlo 13 bezdomovců (48,15 %). Z tohoto počtu byly pouze dvě ženy. Že alkoholické nápoje

⁴³ K frekvenci pití alkoholu se nevyjádřili všichni z těch respondentů, kteří uvedli, že pijí.

nepožívají, to uvedlo 14 bezdomovců (51,85 %). Jak vyplynulo z odpovědí respondentů požívajících alkoholické nápoje, není množství vypitého alkoholu u nich (až na výjimky) nikterak dramatické. Svědčí o tom údaje uvedené v tabulce 3.

Z průzkumu dále vyplynulo, že více než tři čtvrtiny bezdomovců (77,78 %) navštěvují lékaře. Jeden z nich zatrhl u otázky, zda navštěvuje lékaře jak odpověď „ne“, tak i „ano“, přičemž doplnil, že lékaře navštěvuje tehdy, pokud mu to prostředky na poplatky zde hrazené umožní. Necelá pětina (18,52 %) pak lékaře nevyhledává. Vždy se jednalo o bezdomovce, kteří uvedli, že nemají žádné zdravotní problémy.

Zdravotní problémy jsou u bezdomovců velmi rozdílné. V případě některých z nich dochází ke kumulaci více zdravotních problémů naráz. Nejvíce sužuje bezdomovce vysoký tlak (čtyři respondenti). Poměrně často se v odpovědích vyskytovala i epilepsie (tři respondenti). Dva respondenti si stěžovali na problémy se srdcem, na bérkové vředy, na problémy se štítnou žlázou a na „všeobecné“ problémy. Vždy po jednom respondentovi uvedlo, že trpí nádorem na mozku (spojeným se ztrátou sluchu), trvalým nachlazením, skoliózou páteře, astmatem, cukrovkou, bolestí zad, bolestí kolen, blížie nespecifikovanou alergií a blížie nespecifikovanými zdravotními problémy.

Ve vztahu k vykonávání osobní hygieny bylo zjištěno, že více téměř dvě třetiny bezdomovců (62,96 %) vykonává hygienu na ubytovně Armády spásy. Tři respondenti (11,11 %) se k frekvenci a způsobu vykonávání hygieny nijak nevyjádřili. Zbytek respondentů uvedl (vždy po jednom) některou z následujících odpovědí: „v azylu“, „v zaměstnání“, „jak většina“, „na charitě“, „příležitostně“ a „sprcha – kde se nacházím“.

Další skupina otázek se týkala vztahu bezdomovců ke svému okolí a k životní situaci, v níž se nachází.

První z těchto otázek se bezdomovců dotazovala, zda se domnívají, že je jim ze strany státních institucí věnována dostatečná pozornost. Více než polovina z dotazovaných (51,85 %) se domnívá, že pozornost ze strany těchto institucí je dostatečná. Další velká skupina (44,44 %) bezdomovců se naproti tomu domnívá, že jim pozornost ze strany státních institucí dostatečná věnována není. Jeden z nich (3,70 %) se domnívá, že tato pozornost je dostatečná „jak kdy“.

Lépe v tomto ohledu dopadly nestátní instituce. Tyto podle názoru 77,78 % respondentů věnují bezdomovcům dostatečnou pozornost. Výsledek je zde nejspíš ovlivněn i skutečností, že se jednalo o respondenty, kteří byli kontaktováni v zařízení

Armády spásy, která je jednou z takových organizací. Necelá pětina bezdomovců (18,52 %) se naopak domnívá, že jim není věnována dostatečná pozornost ani ze strany těchto institucí. Jeden respondent (3,70 %) se k této otázce nevyjádřil.

Jak bylo zjištěno, větší část bezdomovců se nestýká se svojí bývalou rodinou, ani se svými příbuznými. Tuto odpověď zadrželo 55,56 % z nich. O něco méně než třetina (29,63 %) se se svojí rodinou a příbuznými naopak stýká. Přibližně desetina oslovených bezdomovců (11,11 %) se k této otázce nevyjádřila.

Zcela jistě potěšujícím zjištěním je, že drtivá většina bezdomovců sleduje dění ve společnosti. Takto totiž odpověděly více jak čtyři pětiny z nich (85,19 %). Pouze desetina z nich (11,11 %) o dění kolem sebe nejeví valného zájmu. Jeden z bezdomovců (3,07 %) neuvedl k této otázce žádnou odpověď.

Z pohledu řešené problematiky byla zajímavá odpověď na otázku, zda byl bezdomovec někdy fyzicky napaden či jinak šikanován okolím. Slabší polovina (48,15 %) k této otázce uvedla, že se s něčím podobným nesetkala. Naproti tomu dvě pětiny respondentů (40,74 %) se s podobnými útoky setkala. Asi desetina (11,11 %) se k této záležitosti vůbec nevyjádřila. Právě útoky na bezdomovce bývají poměrně často předmětem šetření policistů zařazených u jejich různých organizačních součástí.

Respondenti měli možnost se vyjádřit i k důvodům těchto útoků, avšak příliš této možnosti nevyužili. Jedna respondentka byla terčem útoku z toho důvodu, že odmítla půjčit peníze. Tři respondentky naproti tomu uvedli, že útok na ně měl formu znásilnění. Příčinou zde bylo tedy jednání útočnicka, který chtěl ukojit své sexuální potřeby, přičemž se domníval, že u bezdomovkyně jeho skutek nebude nijak zvlášť zkoumán. Opilství útočnicků uvedl jako příčinu svého napadení jeden respondent. Jeden respondent vyslovil názor, že se stal cílem útoku, neboť pro útočnický představoval snadný terč, a to s ohledem na svůj zhoršený zdravotní stav a fyzické konstituci. Zbytek respondentů se k uvedené záležitosti již nevyjádřil. Z tohoto je zřejmé, že útokům různého charakteru na bezdomovce je nutno věnovat ze strany policistů velkou pozornost, a to již jen z toho důvodu, že možnost jejich obrany je z různých důvodů snížena.

Přes čtyři pětiny bezdomovců (85,19 %) deklarují snahu řešit svoji současnou situaci. Pouze dva z nich (7,41 %) uvedli, že snahu po změně nevykazují. Další dva (7,41 %) se k této otázce nevyjádřili. Z těch bezdomovců, co deklarovalo snahu se svojí situací něco dělat, velká část uvedla i způsoby, kterými se o to snaží. Byly jimi následující aktivity:

- snaha udržet kontakt s lidmi (1 respondent);
- snaha zajistit si práci (6 respondentů);
- kontaktování policie, aby našla pachatele znásilnění (2 respondentky);
- hledání brigády (1 respondent);
- kontaktování sociální pracovníce (1 respondent);
- vyřizování předčasného důchodu (1 bývalý pracovník uranových dolů);
- hledání si bydlení a zaměstnání (2 respondenti);
- zvýšení si kvalifikace (1 respondent);
- svépomoc (1 respondent).

Bezdomovci se vyjadřovali i k překážkám jejich začlenění do běžného života. Z jejich subjektivního pohledu jich byla celá řada. Ti, kteří se k uvedené záležitosti vyjádřili, uvedli následující skutečnosti, které jim podle nich brání v tom, aby se začlenili do většinové společnosti:

- zdraví (zdravotní stav) – 5 respondentů;
- předsudky jiných lidí – 1 respondent;
- absence bydlení a práce – 8 respondentů;
- těžkosti při hledání zaměstnání – 1 respondent;
- „trocha štěstí“ – 1 respondent;
- dluhy – 1 respondent;
- diskriminace – 1 respondent;
- „sám to nezvládnou“ – 1 respondent;
- „sociální jistota“ – 1 respondent;
- nedostatek peněz – 1 respondent;
- „nejjistota“ – 1 respondent.

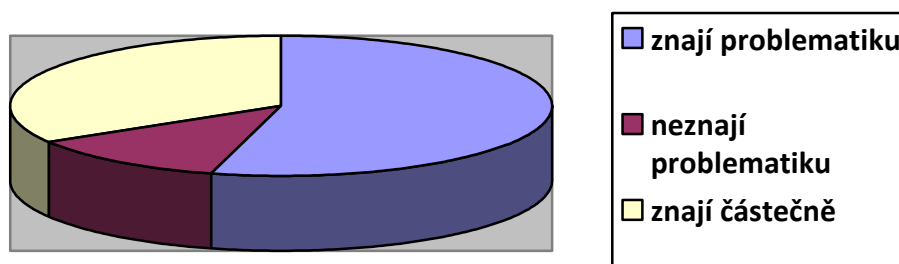
Aby se respondenti mohli vyjádřit ke skutečnostem, na které nebyli dotazováni, měli v dotazníku prostor k vlastnímu vyjádření. Tohoto prostoru však využilo jen minimum z nich, a to tři. Jednalo se o následující vyjádření, která však z pohledu řešené problematiky nejsou příliš relevantní:

- „žiji normálním životem, jen mi chybí bydlení s rodinou“;
- „člověk nevyřeší problém a má další a další“;
- „chci najít práci a normálně žít“.

3.2.2 Policisté

Mezi policisty bylo v první řadě zjišťováno, nakolik jsou obeznámeni s problematikou bezdomovectví. Nejprve bylo u nich zjišťováno, jak subjektivně hodnotí svoji znalost problematiky bezdomovectví. Výsledky průzkumu k této otázce jsou uvedeny v grafu 13.

Graf 13: Znalost problematiky bezdomovectví policisty

Z grafu 13 vyplývá, že problematiku bezdomovectví podle vlastního mínění zná 54,08 % policistů. Částečnou znalost předmětné problematiky uvedlo 33,67 % z respondentů v rámci této skupiny. Neznalost této problematiky uvedlo 12,24 % dotazovaných policistů. V drtivé většině se jednalo o policisty sloužící na obvodních odděleních, kteří uvedli, že slouží u policie do desíti let. Nebyla tedy u nich možnost se s touto problematikou ještě během služby obeznámit.

Pro tento závěr svědčí i odpovědi těchto respondentů na další otázku, která se respondentů dotazovala, zda během výkonu služby přicházejí do styku s bezdomovci. U této otázky totiž ti policisté, kteří uváděli neznalost problematiky bezdomovectví, shodně vypovídali, že se během výkonu služby s bezdomovci nesetkávají. Výsledky průzkumu k této otázce tak v podstatě kopírovaly výsledky otázky předchozí. Do styku

s bezdomovci tak přichází během výkonu služby 85,71 % policistů, a to téměř výhradně těch, kteří k předchozí otázce uvedli, že problematiku bezdomovectví znají nebo znají alespoň částečně. Opak platil o 15,30 % policistů, kteří při výkonu služby s touto skupinou do styku nepřicházejí.

Další otázka dotazníku policistům kladla otázku, zda někdy pomohli bezdomovci. Zde více než polovina (57,14 %) uvedla, že bezdomovcům pomohla, zbytek (42,86 %) naproti tomu odpověděl, že pomoc bezdomovcům neposkytl. Formy pomoci u těch, kteří ji poskytli, byly různé:

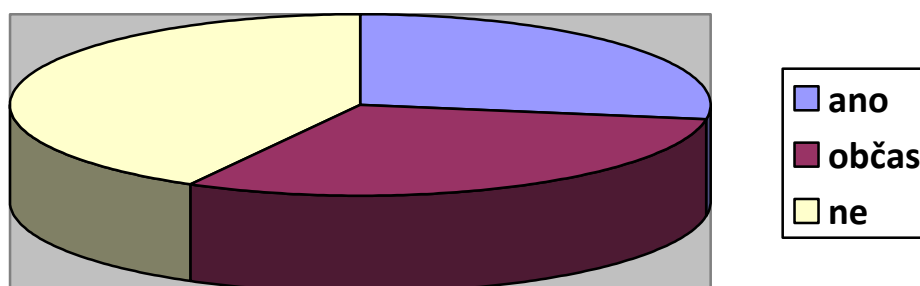
- pomoc při zařazení ubytování u Armády spásy;
- koupě svačiny o Vánocích;
- poskytnutí ošacení;
- poskytnutí stravy;
- poskytnutí menší finanční částky;
- poskytnutí cigaret;
- poskytnutí informací či rad;
- přijetí jejich oznámení;
- poskytnutí první pomoci po napadení;
- přivoláním rychlé zdravotnické pomoci;
- zajištění práce;
- předání do péče charity;
- převezení na záchytnou stanici v podnapilosti;
- zakoupení časopisu;
- poskytnutí přístřeší v mrazivém počasí.

Dotazníkem bylo též zjišťováno, zda se bezdomovci podle zkušeností policistů dopouštějí protiprávního jednání. Zde měli policisté na výběr ze tří odpovědí: ano, ne, občas. Výsledky průzkumu k této otázce zachycuje graf 14. Z něj je možné vyčíst, že největší část policistů (41,84 %) zatrhla odpověď ne. Odpověď ano zatrhlo 27,55 % policistů. Občasnou zkušenost s protiprávním jednáním bezdomovců učinilo 30,61 % respondentů této skupiny. Pokud se týká deliktů, s nimiž se policisté u bezdomovců setkávají, pak se v odpovědích objevily následující (toto jednání zároveň i ve většině řešili):

- menší krádeže (kapesní, v obchodech...) – 29,59 %;
- rušení nočního klidu – 18,37 %;

- výtržnosti – 10,20 %;
- různé – 2,04 %;
- zdržování se na místech, kde je to pro ně i pro jiné nebezpečné (např. pro železniční provoz) – 1,02 %;
- přestupky proti veřejnému pořádku (vykonávání potřeby na veřejnosti apod.) – 35,71 %.

Graf 14: Zkušenost policistů s pácháním trestné činnosti bezdomovci

Z počtu policistů, kteří mají zkušenost s protiprávním jednáním bezdomovců, toto jednání řešilo 39 z nich (39,80 %). Ostatní (60,20 %) toto jednání neřešili. Z těch, kteří delikvenci bezdomovců řešili, tak činili některým z níže uvedených způsobů:

- domluvou – 25,51 %;
- uložením blokové pokuty – 18,37 %;
- zadržením dle ustanovení § 76 odst. 1 trestního řádu – 12,24 %;
- oznámením do přestupkové komise – 9,18 %;
- vedením trestního řízení – 7,14 %.

Policisté byli dotazováni i na důvody protiprávního jednání bezdomovců. Z těch, co byly jimi uvedeny, je možné je shrnout do následujících tezí:

- nedostatek finančních prostředků (54,08 %);
- nezaměstnanost (33,67 %);
- alkoholismus a jiné toxikomanie (39,80 %);
- nízká úroveň právního a morálního vědomí (8,16 %);
- styl (způsob) jejich života (12,24 %);
- nezájem o okolí (5,10 %);
- hledání zdroje snadné obživy (7,14 %);
- nevím (3,06).

O znalosti problematiky bezdomovectví u policistů je možné usuzovat podle jejich odpovědí na otázku, zda znají místa, kde přebývají bezdomovci. Na tuto otázku uvedlo 76,53 % respondentů kladně. Zbytek (23,47 %) nemá o těchto místech žádné ponětí. Ti policisté, kteří uvedli, že místa pobytu bezdomovců znají, byli zároveň dotazováni na konkrétní místa, kde by se měli bezdomovci vyskytovat. V drtivé většině případů nebylo možno tato místa z časových a jiných ověřit, faktem však zůstává, že každý z policistů, kteří údajně místa výskytu bezdomovců znají, uvedl alespoň jedno takové místo.

Policisté se vyjadřovali též k otázce, zda je bezdomovcům ze strany státních institucí věnována dostatečná pozornost. Na tuto otázku bylo možno odpovědět kladně nebo záporně. Kladně na tuto otázku odpověděla většina – 68,37 %. Zbytek respondentů (31,63 %) odpověděl záporně. Odpověď na tuto otázku však mohla být do jisté míry zkreslena, poněvadž v odpovědích na otázku, jaké státní instituce se zabývají bezdomovectvím, někteří policisté mylně uváděli i azylové domy či krizová centra, které ovšem nejsou provozována státem. Správně uváděli např. správu sociálního zabezpečení, ombudsmana či úřady práce.

Na otázku „Co by se dalo změnit ve vztahu společnost – bezdomovectví?“ odpovídali policisté poměrně málo. Mezi jejich odpověďmi se objevily následující:

- Pochopit je – s tímto názorem je možné jen souhlasit. Vzájemná informovanost pomáhá odstraňovat bariéry a umožňuje lépe porozumět potřebám obou stran.
- Větší loajalita ze strany zaměstnavatelů – lze jen velmi těžko předpokládat, že zaměstnavatelé za současné situace budou chtít přednostně zaměstnávat bezdomovce, i když i u nás existují určité projekty, které jsou zaměřeny na chráněné zaměstnání bezdomovců.

- Více využívat veřejně prospěšných prací – rovněž s tímto názorem je možné vyjádřit souhlas. Bezdomovci, kteří nemají práci, si tak udrží případné pracovní návyky a zvýší to jejich sebeocenění, které bývá v důsledku nezaměstnanosti velmi sníženo.
- Více využívat streetworkrů – i s tímto názorem lze souhlasit. Řada bezdomovců se nemusela ve své situaci octnout, pokud by měli ty pravé informace ve správný čas. Většina situací se dá i ve stádiu bezdomovectví v určitém časovém horizontu řešit, a to včetně případných dluhů.
- nevím.

U policistů bylo zjišťováno taktéž to, jaké jsou jejich znalosti o nestátních institucích zabývajících se bezdomovectvím. Znalost této problematiky jim umožňuje účinně řešit některé problémy bezdomovců. Jak bylo zjištěno, jejich znalost se omezuje na subjekty, které jsou schopny řešit především nejpálčivější a nejakutnější otázky bezdomovectví, a to na subjekty typu Armáda spásy, charita či různá občanská sdružení. Jejich paleta však je poněkud širší, jak je na to poukázáno v subkapitole 1.4 této práce.

Podobně jako bezdomovci měli možnost v závěru dotazníku vyjádřit svůj názor, byla stejná možnost dána i policistům. Tito jí využili v poněkud větší míře v porovnání s předchozí skupinou respondentů. Tyto názory (návrhy, zkušenosti apod.) je možné shrnout do následujících tezí:

- (bezdomovci) měli by začít pracovat;
- musí chtít se sebou něco dělat;
- většina bezdomovců si svůj úděl vybrala sama;
- měli by vyměnit alkohol např. za ubytovnu;
- „tento problém je a bude, co svět světem stojí“;
- u bezdomovců je nutno vyřešit problém alkoholismu, pak nebude ani bezdomovectví.

3.3 Závěry z průzkumu

První hypotéza předpokládala, že bezdomovci jsou poměrně častými pachateli různých deliktů. K této hypotéze bylo průzkumem zjištěno, že více než třetina bezdomovců byla v minulosti soudně trestána. V těchto případech se tak jednalo o delikty, které byly závažnějšího charakteru. Nevypovídá to nic o tom, zda páchají i delikty méně závažné. K této otázce byly relevantní odpovědi policistů k delikvenci

bezdomovců. Z nich vyplynulo, že se stabilní či občasnou delikvencí bezdomovců se setkává více než polovina z nich. To je údaj velmi vysoký. Ve světle výše uvedených informací je tak možné konstatovat, že se hypotéza č. 1 znějící: „Bezdomovci jsou častými pachateli deliktů nejrůznější povahy.“ potvrdila.

Podle další hypotézy se mají bezdomovci dopouštět především majetkových deliktů. Takto ostatně o bezdomovcích soudí velká část většinové populace. U otázky, která se dotazovala na právní kvalifikaci trestného činu, pro nějž byli odsouzeni, bezdomovci uvedli zhruba ve třech čtvrtinách trestné činy majetkového rázu (podvody, krádeže apod.). Pokud se týká informací zjištěných k této záležitosti u policistů, tak u zhruba 30 % z nich bylo zjištěno, že se u bezdomovců setkávají s drobnými krádežemi. Více se již bezdomovci dopouštějí přestupků proti veřejnému pořádku. Závěr tak sice není zcela jednoznačný, avšak výše uvedené nás přesto opravňuje k závěru, že se hypotéza č. 2 znějící: „Bezdomovci se dopouští zejména majetkových deliktů.“ taktéž potvrdila.

Třetí hypotéza predikovala, že policisté disponují poměrně dobrými znalostmi o bezdomovcích. Podle vlastního mínění označuje za dobré své znalosti o problematice bezdomovectví téměř devět desetin policistů. Vedle tohoto jejich subjektivního pohledu bylo i u otázky, která zjišťovala, zda policisté znají místa výskytu bezdomovců, zjištěna poměrně vysoká znalost policistů takových míst. Lze tak vyslovit závěr, že i třetí hypotéza, která zněla: „Policisté mají poměrně dobrou znalost problematiky bezdomovectví,“ se potvrdila.

Poslední hypotéza v duchu hesla „Pomáhat a chránit“ předjímal, že policisté vedle uplatňování represe vůči delikventním bezdomovcům, příslušníkům této specifické subkultury též pomáhají. K této záležitosti bylo zjištěno, že více než polovina policistů bezdomovcům pomoc poskytla. Jednalo se přitom o velmi různorodé formy pomoci, od materiálních po rady bezdomovcům v jejich situaci. Z toho důvodu je možné považovat hypotézu č. 4 znějící: „Policisté vedle uplatňování represe vůči nim bezdomovcům i pomáhají.“ za kladně ověřenou.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala problematikou, které nebyla doposud věnována nikterak velká pozornost – problematikou vztahu bezdomovectví a výkonu služby u Policie České republiky. Z toho důvodu bylo nutné čerpat z poměrně odlišných zdrojů, ať již se jednalo o různé monografie, internetové zdroje či právní předpisy.

Prvním cílem práce bylo vymezit základní pojmy vztahující se k tématu – pojmy „bezdomovec“, „bezdomovectví“ a „sociální vyloučení“. Jak v případě pojmu „bezdomovectví“, tak i v případě pojmu „bezdomovec“ bylo uvedeno, že tyto pojmy jsou definovány různě široce, a to od vymezení zahrnující pouze tzv. zjevné bezdomovectví, až po vymezení, podle něhož jsou bezdomovci i jedinci, kteří jsou bezprostředně ohroženi ztrátou bydlení.

U příčin bezdomovectví bylo konstatováno, že se jedná o poměrně širokou paletu objektivních i subjektivních faktorů, které vedou postupně k sociálnímu vyloučení, kdy se bezdomovci dostávají do izolace od zbytku společnosti i od jejich zdrojů. Obdobně i důsledky bezdomovectví jsou celospolečenské a individuální, které se týkají samotných bezdomovců. Řešení problému bezdomovectví je možno spatřovat v sociální práci s bezdomovci, která zahrnuje zejména preventivní aktivity, služby zaměřené na naplnění základních potřeb a na služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost.

Ve druhé kapitole bylo uvedeno, že Policie České republiky plní úkoly při ochraně bezpečnosti osob a majetku a veřejného pořádku, dále úkoly prevence trestné činnosti, úkoly podle trestního řádu a další úkoly na úseku vnitřního pořádku a bezpečnosti svěřené jí zákony, přímo použitelnými předpisy Evropských společenství nebo mezinárodními smlouvami, které jsou součástí právního řádu. Při plnění uvedených úkolů policisté poměrně často přicházejí do styku s bezdomovci. K nejtypičtějším činnostem, které policisté v souvislosti s bezdomovci vykonávají, je řešení jimi spáchaných deliktů, pátrání po nich a pomoc bezdomovcům v případě ohrožení jejich života či zdraví.

V empirické části práce byly ověřovány čtyři hypotézy. První hypotéza předpokládala, že bezdomovci jsou poměrně častými pachateli různých deliktů. Podle další hypotézy se mají bezdomovci dopouštět především majetkových deliktů. Třetí hypotéza predikovala, že policisté disponují poměrně dobrými znalostmi

o bezdomovcích. Poslední hypotéza předjímal, že policisté vedle uplatňování represe vůči delikventním bezdomovcům, příslušníkům této specifické subkultury též pomáhají. Všechny uvedené hypotézy byly verifikovány kladně.

Bakalářskou práci bude možné využít pro studijní účely především příslušníků Policie České republiky, kteří si tak budou moci rozšířit vědomosti o komunitě, s jejímiž příslušníky přicházejí poměrně často do styku. Dále ji bude možné využít pro studijní účely pro veškeré zájemce z řad osob zajímajících se o problematiku bezdomovectví, zejména pak těch, kteří akcentují její bezpečnostní rozměr.

Resumé

Bakalářská práce na téma „Bezdomovectví v návaznosti na výkon služby u Policie České republiky“ se věnuje tématu, které není v odborné literatuře příliš frekventované. Je rozčleněna do tří kapitol, z nichž první dvě tvoří teoretickou část práce, poslední, třetí pak její aplikační (empirickou) část. První kapitola je vstupem do problematiky bezdomovectví. Jsou v ní vymezeny základní pojmy vážící se k tématu práce, načež jsou rozebrány příčiny bezdomovectví i jeho důsledky. Tato kapitola je zakončena stručným výkladem k možnostem sociální inkluze bezdomovců. Druhá kapitola nejprve ve všeobecnosti rozebírá úkoly plněné Policií České republiky. Poté jsou blíže charakterizovány nejčastější oblasti úkolů policistů plněných směrem k bezdomovcům – řešení jejich deliktů, pátrání po osobách a řešení situací, kdy jsou bezdomovci v ohrožení zdraví a života. V empirické části byly ověřovány čtyři hypotézy, na základě jejichž ověření bylo zjištěno, že bezdomovci se poměrně často dopouštějí drobných deliktů, z nichž se velmi často jedná o delikty majetkového charakteru. Taktéž bylo zjištěno, že policisté disponují poměrně slušnými vědomostmi o komunitě bezdomovců a že jim vedle uplatňování represe v případě protizákonného jednání též velmi často nezištně pomáhají.

Anotace

Bakalářská práce na téma „Bezdomovectví v návaznosti na výkon služby u Policie České republiky“ se zabývá problematikou, která je sice velmi aktuální, avšak doposud jí nebyla věnována téměř žádná pozornost badatelů. Práce vymezuje základní pojmy, které se k tomuto tématu váží – pojmy „bezdomovectví“, „bezdomovec“ a „sociální vyloučení“. Dále se zabývá příčinami a důsledky bezdomovectví, jakož i možnostmi sociální inkluze bezdomovců. Další část práce je věnována činnosti Policie České republiky se zřetelem na problematiku bezdomovectví. Pozornost je tu zaměřena na řešení deliktů bezdomovců, pátrání po nich a na problematiku bezdomovců v ohrožení zdraví a života. Empirická část práce sleduje problematiku bezdomovectví s akcentem na činnosti policie v Brně a okolí.

Klíčová slova

Bezdomovectví, bezdomovec, sociální vyloučení, sociální inkluze, Policie České republiky.

Annotation

The bachelor degree thesis entitled „Homelessness in Relation to the Service with the Police of the Czech Republic“ deals with the issue which is a topic of the day but so far it has not been given nearly any attention by scientists. The thesis gives a definition of the concepts associated with this topic – those of „homelessness“, „homeless person“ and „social exclusion“. Further on, the thesis is dedicated to the causes and consequences of homelessness, as well as to the possibilities of social inclusion of homeless persons. The next part of the thesis deals with the activities of the Police of the Czech Republic with a view to the homelessness issue. Attention is given to settlement of offences committed by homeless persons, search for homeless persons, and to homeless persons in danger to health and life. The empiric part of the thesis is focused on the issue of homelessness putting an emphasis on the activities pursued by the Police in Brno and its vicinity.

Key words

Homelessness, homeless person, social exclusion, social inclusion, Police of the Czech Republic.

Seznam použité literatury

1. About FEANTSA. Datum publikace neuvedeno. Online. [citováno 21. dubna 2010]. Dostupné z: <http://www.feantsa.org/code/en/pg.asp?Page=21>
2. ALLEN, J., CARS, G., MADANIPOUR, A. (ed.) *Social Exclusion in European Cities: Processes, Experiences and Responses (Regions and Cities)*. 1. vydání. London: Routledge, 2003, 301 s. ISBN 978-0-11-702372-7
3. BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I*. Kostelec nad Černými lesy, IZPE 2004, ISSN 1213-8096
4. European Commission: *Joint report on social inclusion 2004*. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities, 2004, 249 s. ISBN 92-894-7989-2
5. HONUS, A. Policie dopadla žháře, který podpálil sklep s bezdomovci. 9. dubna 2010. Online. [citováno 9. dubna 2010]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/197142-policie-dopadla-zhare-ktery-podpalil-sklep-s-bezdomovci.html>
6. HORÁKOVÁ, M. *Současné podoby bezdomovství v České republice. Pilotní sonda*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 1997.
7. HRADECKÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1996, 107 s. ISBN 80-902292-0-4
8. HRADECKÝ, I. *Jak spočítat bezdomovce*. Brno: Sociální práce 2004/4.
9. HRNČÍŘOVÁ, D. Bezdomovectví a jeho zdravotně-nutriční aspekty. Datum publikace neuvedeno. Online. [citováno 5. dubna 2010]. Dostupné z: http://www.tigis.cz/dmev/DMEV_4_06/PDF/Hrncirova_web.pdf
10. JANATA, Z., KOTÝNKOVÁ, M. *K bezdomovství a možností jeho prevence. Homelessness and possible preventive action*. In: Sociální politika. 28/2002, č. 11, s. 3 - 6.
11. JANEBOVÁ, R. *Proces vzniku a stadia bezdomovství*. Sociální práce 2, 1999, ročník 6, č. 4, s. 27-28. ISSN 00931-1109
12. Kol. *Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovství*. Praha: Naděje, 2003.
13. Kol. *Sborník ze semináře na téma bezdomovství v Evropě*. Olomouc, 4.3.1998. Praha: Naděje, 1998.
14. KOSOVÁ, P., OMELKOVÁ, L., SEDLÁČEK, P. *Bezdomovectví v hlavním městě Praze*. Praha: Městské centrum sociálních služeb a prevence, Oddělení analýz a vzdělávání, 2004, 91 s.
15. KOZÁKOVÁ, J. "Bezdomovství" - specifická forma bydlení a životního stylu. In: Geografické rozhledy, 1997/1998, č. 3, s. 85 - 88.
16. KOZÁKOVÁ, J. "Bezdomovství" - specifická forma bydlení a životního stylu. In: Geografické rozhledy, 1997/1998, č. 4, s.112 - 114.
17. KRÁLOVÁ, J. *Společenská rizika související s bezdomovectvím. (Bezdomovectví – celosvětový problém)*. Datum publikace neuvedeno. Online. [citováno 10. března 2010]. Dostupné z: <http://www.upol.cz/fakulty/lf/struktura/pracoviste/ustav-socialniho-lekarstvi-a-zdravotni-politiky/phdr-jaroslava-kralova/>
18. LEVITAS, R. *The Idea of Social Inclusion*. Datum publikace neuvedeno. Online. [citováno 10. dubna 2010]. Dostupné z: <http://www.ccsd.ca/events/inclusion/papers/rlevitas.htm>
19. MAREŠ, P. Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení. In Sociologický časopis, 2000, vol. 36, No. 3, s. 285-297. ISSN 0038-0288

20. MAREŠ, P. *Sociologie nerovnosti a chudoby*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 1999, 248 s. ISBN 80-85850-61-3
21. MAREŠ, P., HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. 1. vydání. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, 2008, 75, 10 s. ISBN 978-80-7416-014-1
22. MATOUŠEK, O. *Slovník sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál, 2008, 272 s. ISBN 978-80-7367-368-0
23. MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds.) *Sociální práce v praxi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005, 352 s. ISBN 80-7367-002-X
24. MYŠÁKOVÁ, M. *Sčítání bezdomovců Praha 2004, postup zpracování výsledků*. Praha: VÚPSV, 2004.
25. Národní akční plán sociálního začleňování 2008 – 2010. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí, 2008. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/5130>.
26. NEDĚLNÍKOVÁ, D. (ed.) a kol. *Metodická příručka pro výkon terénní sociální práce*. Ostrava: Ostravská univerzita, 2004, 201 s.
27. OBADALOVÁ, M. Problémy bezdomovství. (Problems of homelessness.) *Sociální politika*, 29, 2003, č. 1, s. 3-4.
28. PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. 1. vydání. Praha: Triton, 2008, 93 s. ISBN 978-80-7387-100-0
29. *Sborník ze semináře na téma Bezdomovství v Evropě, Olomouc, 4. 3. 1998*. 1. vydání. Praha: Naděje, 1998, 56 s. ISBN 80-902292-3-9
30. *Sčítání bezdomovců Praha 2004, zpráva o projektu*. Praha: Arcidiecézní charita, Armáda spásy, MCSSP, Naděje, 2004.
31. SIROVÁTKA, T. (ed.). *Sociální exkluze a sociální inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. 1. vydání. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta sociálních studií: Georgetown, 2004, 237 s. ISBN 80-210-3455-6
32. SPECHT-KITTLER, T. Counting the homeless in Europe. *Homeless in Europe*, Spring 2002, s. 4. Dostupné též na: <http://www.feantsa.org/files/Month%20Publications/EN/english%20final%20spring%202002.pdf>
33. ŠKODA, J., VAVERA, F., ŠMERDA, R. *Zákon o policii s komentářem*. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009, 397 s. ISBN 978-80-7380-160-1
34. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3. vydání. Praha: Portál, 2004, 870 s. ISBN 80-7178-802-3
35. Zákon č. 283/1991 Sb., o Policii České republiky.
36. Zákon č. 273/2008 Sb., o Policii České republiky.
37. Za ubití bezdomovce dostali 27 let. 1. června 2009. Online. [citováno 1. června 2009]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/krimi/170149-za-ubiti-bezdomovce-dostali-27-let.html>
38. *Zjevné bezdomovství v Praze, analýza a návrhy řešení problematiky pro zimní období 2003/2004*. Praha: MCSSP, 2003.

Přílohy

Dotazník – Bezdomovec

Pohlaví: muž žena

Věk: 20-30 30-40 40-50 50-60 60-70 více než 70

Místo narození:.....

Vzdělání: základní škola učiliště střední škola vysoká škola

Rodinný stav: ženatý/vdaná vdovec/vdova svobodný/svobodná
rozvedený/rozvedená

Rozpad vztahu: nevěra gamblerství alkohol výkon trestu
jiný důvod

Spáchal /a/ jste trestný čin: ano ne

Byl /a/ jste soudně trestán /a/: ano ne

Za jaký trestný čin.....

Jak obstaráváte prostředky na obživu: dávky brigády žebrota
sběr surovin jiné

Pobíráte sociální dávky a jaké.....

Preferujete život v komunitě bezdomovců: ano ne

Kouříte ano ne **kolik cigaret.....**

Pijete alkohol ano ne **kolik a jak často.....**

Navštěvujete lékaře ano ne

Jaké máte zdravotní potíže.....

Jak a kde provádíte osobní hygienu.....

Je vám ze strany státních institucí věnována dostatečná pozornost:
ano ne

Je vám ze strany nestátních institucí věnována dostatečná pozornost:
ano ne

Stýkáte se se svoji bývalou /současnou/ rodinou
ano ne

Sledujete dění ve společnosti: ano ne

Byl /a/ jste někdy fyzicky napaden /a/ ano ne

Důvod napadení.....

Chcete řešit svoji současnou situaci: ano ne

Jakým způsobem.....

Co vám brání v běžném /normálním/ životě.....

Vlastní vyjádření k problematice.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

Dotazník – Policista

Pohlaví: muž žena

Věk: 19-24 25-30 30-40 40-50 více než 50

Vzdělání: maturita VŠ-Bc VŠ-Mgr jiné

Rodinný stav: ženatý/vdaná vdovec/vdova svobodný/svobodná
rozvedený/rozvedená

Délka služby: do 10 let 10-20 20-30

Znáte problematiku bezdomovectví: ano ne částečně

Přicházíte ve službě do kontaktu s bezdomovci: ano ne

Pomohli jste někdy bezdomovci: ano ne

Jakým způsobem:.....

Dopouští se bezdomovci protiprávního jednání: ano ne občas

Jakého.....

Znáte místa, kde se zdržují.....

Je ze strany státních institucí věnována dostatečná pozornost bezdomovectví: ano ne

Které státní instituce znáte.....

Které nestátní instituce znáte.....

Co by se dalo změnit ve vztahu společnost-bezdomovectví.....

.....

.....

Vlastní vyjádření k problematice.....

.....

.....